

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Obsah stereotypů kriminálně odsouzených mužů obyvateli
České republiky**

Bc. Markéta Jančovičová

vedoucí práce: Mgr. Zuzana Janotková

Praha 2020

Prague College of Psychosocial Studies

**The Content of Stereotypes of Convicted Men in the Czech
Republic**

Bc. Markéta Jančovičová

The Diploma Thesis Work Supervisor: Mgr. Zuzana Janotková

Prague 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškeré použité podklady, ze kterých jsem čerpala informace, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a citovány v textu podle normy American Psychological Association, Sixth Edition.

V Praze dne .....

Podpis .....

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala mé vedoucí práce Mgr. Zuzaně Janotkové a doc. Karlovi Hnilicovi za odborné vedení práce, přátelský přístup, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích vypracovávání této diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat Jitce Jelínkové za gramatický dohled nad konečnou formou diplomové práce.

Anotace:

Diplomová práce se zaměřuje na popsání obsahu stereotypů odsouzených mužů v České republice. Dalším cílem práce je zaměření se na rozdíl uvedených atributů osobami se zkušeností a bez zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou. Ve studii jsou popsána teoretická východiska pro tvorbu stereotypů. Představena je historická i současná struktura vězeňství v České republice. Prezentovány jsou principy, na kterých je vězeňský program a penologická práce s odsouzenými založena. Teoretická část je doplněna empirickým výzkumem, zabývajícím se metodikou a sběrem dat pro následnou analýzu. Závěrem práce je zhodnocení výsledků a jejich následná interpretace.

Klíčová slova:

stereotyp, stigma, hetero stereotyp, auto stereotyp, penologie, reintegrace odsouzených osob, typologie odsouzených osob

Abstract:

The diploma thesis is focused on a description stereotypes of convicted person in the Czech Republic. Another aim of the thesis is to focus on a difference of attributes by person with experience and without experience with a convicted person. Theoretical basis of stereotypes is described in the study. Historical and contemporary structures of a prison system in the Czech Republic are presented. The principles on which a prison program and a penology work with the convicted people is based are summarized. The theoretical part is complemented by empirical research, focused on a methodology and data collection for following analysis. The conclusion of the thesis is the evaluation of the results and their interpretation.

Keywords:

stereotype, stigma, hetero stereotype, auto stereotype, penology, reintegration of convicted people, typology of convicted people

Obsah

ÚVOD.....	1
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	3
1.1 POSTOJE	3
1.1.1 <i>Implicitní a explicitní postoje.....</i>	4
1.1.2 <i>Faktory ovlivňující vztah chování a postojů .....</i>	5
1.2 STEREOTYPY	7
1.2.1 <i>Teorie stereotypů .....</i>	7
1.2.2 <i>Hetero stereotypy / Auto stereotypy .....</i>	9
1.3 PŘEDSUDKY	10
1.3.1 <i>Teorie vzniku předsudků .....</i>	11
1.4 STIGMA	13
1.4.1 <i>Teorie vzniku stigmatu .....</i>	13
1.4.2 <i>Snížení rizik stigmatizace .....</i>	14
1.4.3 <i>Sociální vyloučení .....</i>	15
2 SYSTÉM VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE	17
2.1 PENOLOGIE.....	17
2.2 KONCEPT VĚZEŇSTVÍ	18
2.2.1 <i>Počátky trestního práva a vězeňství.....</i>	18
2.2.2 <i>Koncept vězeňství v dnešní době.....</i>	19
2.3 VLIV UVĚZNĚNÍ NA PSYCHIKU ODSOUZENÉHO	20
2.4 TYPOLOGIE ODSOUZENÝCH.....	21
2.4.1 <i>Biologická charakteristika pachatelů .....</i>	21
2.4.2 <i>Psychologická charakteristika pachatelů.....</i>	22
2.4.3 <i>Sociální charakteristika pachatelů.....</i>	23
2.4.4 <i>Teorie vzniku trestné činnosti .....</i>	23
2.4.5 <i>Osobnostní typologie pachatele trestného činu.....</i>	24
3 VÝZKUMNÝ ZÁMĚR	27
3.1 TEORETICKÁ HYPOTÉZA	27
3.2 CÍLE PRÁCE	27
3.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	28
3.4 VÝZKUMNÉ HYPOTÉZY.....	28
4 METODIKA	29

4.1	METODY VÝZKUMU.....	29
4.2	VÝZKUMNÝ SOUBOR	31
4.3	METODY VYHODNOCENÍ	34
5	VÝSLEDKY.....	37
5.1	VÝSLEDKY PRO SEKCI KAPESNÍHO ZLODĚJE	37
5.2	VÝSLEDKY PRO SEKCI VAŘIČE OMAMNÝCH LÁTEK	39
5.3	VÝSLEDKY PRO SEKCI KUPLÍŘ	41
5.4	VÝSLEDKY PRO SEKCI VRAH	43
5.5	VÝSLEDKY VŠECH UVEDENÝCH ATRIBUTŮ.....	44
5.6	VÝSLEDKY KATEGORIÍ „NEVÍM“ A „NEZAŘAZENO“.....	46
5.7	VÝSLEDKY VYSVĚTLENÍ CHOVÁNÍ ODSOUZENÝCH.....	46
5.8	VÝSLEDKY VLIVŮ VZNIKU STEREOTYPU	48
5.9	VÝSLEDKY VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ	48
6	DISKUZE.....	51
6.1	DISKUZE OBSAHU STEREOTYPŮ VŠECH UVEDENÝCH SEKCI	51
6.2	DISKUZE DIMENZÍ.....	54
6.3	DISKUZE VZTAHU ODPOVĚDÍ RESPONDENTŮ SE ZKUŠENOSTÍ A BEZ ZKUŠENOSTI S OSOBOU KRIMINÁLNĚ ODSOUZENOU	56
6.4	DISKUZE CHOVÁNÍ ODSOUZENÝCH.....	59
6.5	DISKUZE VLIVU VZNIKU STEREOTYPŮ	61
6.6	LIMITY VÝZKUMU	64
	ZÁVĚR.....	66
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
	PŘÍLOHY	1

Úvod

Společnost se skládá z lidí a lidé chybují. Spoustu jedinců udělalo takovou chybu, že se dostali až na okraj společnosti a byli odsouzeni k odnětí svobody. V této práci nechci obhajovat kriminální činnost, která vede k pobytu ve vězení. Chci poukázat na vliv vytvořených stereotypů. Lidé s kriminální minulostí byli běžnou součástí naší společnosti až do doby, než byli odsouzeni. Jaký je život člověka, který byl má za sebou odnětí svobody? Jak minulost, kterou každý má, ovlivňuje naše mínění? Jaký rozdíl by byl v přístupu k naprosto identickému člověku, pokud bychom znali nebo neznali jeho kriminální minulost?

Vytvářet si stereotypy není nic špatného. Pomáhají nám rychle se zorientovat v sociálních situacích. Je ale důležité si jich být vědom. Naše vnímání okolí může velmi negativně ovlivnit cizí životy. Nedat šanci poznat člověka kvůli jeho minulosti, je stejně omezující pro něj jako pro nás. V této diplomové práci bych chtěla poukázat na stereotypy, které si obyvatelé České republiky vytvářejí vůči odsouzeným mužům. Prezentací vytvořených stereotypů mohou přispět k jejich zvědomení, a na tomto základě se lidé mohou snažit se jimi nenechat tolik ovlivnit. Cílem práce není odbourání stereotypů vytvořených o odsouzených, ale jejich představení.

Záměrem této práce bude popsání obsahů jednotlivých atributů stereotypu ve čtyřech předem zvolených sekcích odsouzených: kapesní zloděj, vaříč omamných látek, kuplíř a vrah. V této práci se chci zajímat také o to, jaký vliv může mít osobní zkušenost s odsouzenými muži a jak to může ovlivňovat uvedené atributy. Dalším cílem práce je popis vysvětlení chování odsouzených podle respondentů. Jinými slovy, jak si obyvatelé České republiky vysvětlují, že odsouzení muži páchají trestnou činností. Poslední zkoumanou částí bude zmapovat vlivy, které respondenti uvádějí jako hlavní při vytváření si stereotypů u odsouzených mužů. Tyto vlivy budu nakonec diskutovat s představenými teoriemi vzniku stereotypů.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí, část teoretická a část empirická. V první kapitole se budu snažit popsat teoretická východiska vzniku stereotypů. Stereotypy jsou širokou oblastí zahrnující spoustu podskupin druhů stereotypů. V této sekci se budu snažit o popsání teoretických východisek, teoretického rozdělení a tyto

části popsat. Součástí je také sociální ovlivnění předsudků a stigmatizace části společnosti. V negativním případě tyto procesy mohou vést k sociálnímu vyloučení osob odsouzených, ale také k jejich adaptaci.

Ve druhé kapitole se budu věnovat popsání vězeňských systémů České republiky. Pro pochopení vytvořených stereotypů o odsouzených je důležité pochopit prostředí, ve kterém se muži vyskytovali. Struktura vězeňství je velmi rozsáhlá a předmětem této práce není její zmapování. Je zde uvedena stručná historie a současnost vězeňství a jeho základní rozdělení. Odsouzení se dostávají do vězení za porušení zákonů České republiky. Proto, abychom byli schopni si být vědomi společenských předsudků, je dobré pochopit i samotný proces reintegrace, který na vězně působí nebo typologii odsouzených a její teoretická východiska.

V druhé části diplomové práce se budu věnovat empirickému zpracování tématu. Představím teoretickou hypotézu, ze které vycházejí následné výzkumné cíle, otázky i hypotézy. Navrhnou cíle práce, které si určím jako hlavní nebo vedlejší a jejich následné hypotézy. Popíši postup a metody, které budu používat během konání výzkumu. Představím výzkumný soubor, se kterým budu pracovat. Poslední částí práce bude vyhodnocení získaných dat a následná diskuze nad výsledky, které výzkum přinesl. Vše bude shrnuto v závěru práce.

1 Teoretická východiska

1.1 Postoje

Pojem postoje byl přijat po vzoru W. I. Thomase a F. Znaniecky. G. W. Allport ve svém díle definuje postoj jako „*mentální nebo nervový stav pohotovosti, který má motivující nebo brzdící vliv na chování, a to vůči objektům a situacím, s nimiž je individuum v relaci*“ (Allport, 2004, s. 41). Naše názory a stanoviska, které vůči nim zaujímáme, jsou součástí našeho hodnotícího systému okolního světa. Zaujímají pozitivní nebo negativní zabarvení. Postoje obsahují kognitivní, behaviorální a afektivní složku. Kognitivní složka obsahuje hlavně přesvědčení o účinnosti objektu. Behaviorální složka skýtá chování, které je ovlivněno hodnotícím systémem. Afektivní složka vyjadřuje pocity, které se vytvořily v důsledku předešlého hodnocení. Díky poznání stanovisek lidí je možné předpokládat jejich chování a s tím se dá později manipulovat (Nolen-Hoeksema, Susan, Fredrickson, Barbara., Loftus, Geoffrey R., 2009).

Osobní stanovisko je chápáno jako naše pojetí hodnot vytvořených společností. To, že zastáváme určité hodnoty, ještě neznamená, že se podle nich vždy musíme řídit. Díky společenským tlakům můžeme jednat rozdílně od toho, co si myslíme. Naš kognitivní systém, ze kterého získáváme informace, nám předává poznatky. Kognice zahrnuje informace, které jsou o postoji známy a jedinec si jich je vědom. V emocionální sféře prožíváme a následně zjišťujeme významy. Afektivně prožíváme emoce, které jsou s postoji spojeny. Konativní složka psychiky akt vykoná. Snažíme se jednat s předem uvědomělým chováním směrem k postoji. Pokud integrujeme všechny tyto složky, získáváme hodnotící vztahy (Nakonečný, 2009). „... *hodnotícím vztahům přiřazujeme určitou hodnotu, jeví se nám v určité míře žádoucí nebo nežádoucí, dobré nebo špatné, užitečné nebo neužitečné, morální nebo nemorální, důležité nebo zbytečné, krásné nebo ošklivé, pravdivé nebo nepravdivé* (Nakonečný, 2009, str. 240).“

Pokud se dostaneme k postojům, je důležité pochopit jejich funkci a jak ovlivňují naše chování. D. Katz (1960) uvedl následující rozdělení hodnotících postojů, kdy stanoviska nám pomáhají udržet klidné prostředí mezi vnitřními potřebami a vnějším světem:

- **Znalosti**, které dávají smysl životu. Ukazují nám naše potřeby, které máme. Vědomosti nám dávají možnost předpokládat, jak se zachováme a dávají nám pocit kontroly nad životem.
- **Poznávání** vlastního já. Hodnocení, které máme, nám dávají možnost komunikovat a dávají nám pocit jistoty, protože nalézáme naše stanoviska. Zastupující hodnoty jsou součástí naší identity, a ta nás provádí našimi emocemi.
- Funkce **adaptace** nám pomáhá vytvořit si okruh lidí kolem nás, se kterými se budeme cítit akceptováni. Postoje jsou součástí sociálních skupin a adaptační funkce nám pomáhá se do nich zařadit.
- **Obrana** vlastního já pomocí stanovisek nám pomáhá obhájit si akce, díky kterým se cítíme viní a zároveň ochraňuje naše sebevědomí při vymezování se světu.

1.1.1 Implicitní a explicitní postoje

V dnešní době se zaměřujeme na dvě hlavní rozdělení postojů – explicitní a implicitní postoje.

Implicitní postoj je vytvořen vlastní reflexí, která nebyla definována nebo špatně definovaným vlivem minulých zkušeností. Tato stopa se zaměřuje na emocionální škálu, ale neuvědomujeme si její příčinu. Paměťové stopy následně ovlivňují naše vnímání, myšlení, cítění nebo chování vůči jiným sociálním objektům. Osoby mohou tak vyjadřovat implicitně chování, které je ovlivňuje, ale které explicitně sami odmítají (Greenwald & Banaji, 1995).

Implicitní stereotypy a postoje si lidé neumí často sami vysvětlit. Důkazem toho je i výzkum Bohner & Wänke (2009). Lidé dokázali hodnotit oblíbenost písmen, aniž by to dokázali racionálně vysvětlit. Tím pádem se může stát, že i přes nevědomost svých postojů jsme schopni ovlivňovat naše okolí. Speciálně pak u negativních postojů, ty se vyjadřují mnohem snadněji pomocí neverbální komunikace.

L. A. Rudman (2004) uvádí, že implicitní postoje jsou automatickou reakcí mezi objektem a hodnocením. V tomto případě nezáleží na tom, jestli jsou pozitivní nebo negativní.

Na druhou stranu **explicitní postoje** jsou charakterizovány svým uvědoměním. Jsou to vědomé a záměrné reakce na subjekt stereotypu. Jedinci jsou schopni se zaměřit, dokáží popsat i samovolně identifikovat sociální skupinu, které se stereotypy dotýkají. Tyto názory jsou popsány přímo a konkrétně (Dovidio, 2001).

L. A. Rudman (2005) také uvažuje nad explicitními postoji a tvrdí, že mohou obsahovat více přemýšlivou nebo kritizující reakci.

Kurdi a Banaji později definují rozdíl mezi explicitními a implicitními stereotypy v rámci uvědomění. Tvrdí, že implicitní postoje jsou proti těm explicitním relativně méně uvědomované, relativně méně kontrolované a jsou více automatické (Kurdi & Banaji, 2017).

1.1.2 Faktory ovlivňující vztah chování a postojů

Spoustu výzkumů bylo v minulosti provedeno na téma, jak postoje ovlivňují naše chování. A. W. Wicker (1969) se zaměřil na téma, které faktory ovlivňují chování a postoje. Zároveň na toto téma bylo provedeno velké množství empirických studií a autor vytvořil jejich sumarizaci. Výsledky ukazují, že chování nemá vysokou korelaci s hodnotami. Podle analýzy výsledků vyvstávají dva hlavní faktory, které ovlivňují vztah chování a postojů, a jsou to osobní faktory jako individuální rozdíly a sociální faktory jako rozdíly v prostředí. Tyto faktory se navzájem ovlivňují tak, že pokud jsou situační faktory zvažované, osobnostní proměnné se stávají důležitými.

Osobní faktory mohou být ovlivněny dalšími stanovisky, které jedinec zaujímá. Hodnoty se mohou navzájem třít a jedincovo chování nebude odpovídat jednomu postoji, který zaujímá. V této situaci je velké množství možných variant chování a je možné, že nepřišlo v potaz správné rozhodnutí. Dalším aspektem osobních faktorů mohou být osobní motivy, které mohou být silnějším hnacím motorem než motivy, které jsou zaujímané k prosazení postojů. Jedním ze způsobů ovlivnění mohou být nedostatečné verbální, intelektuální nebo sociální dovednosti. Pokud jedinec není schopen sám porozumět svým myšlenkám a co znamenají, není ani možné, aby se podle

nich řídil. Jedinec, který není schopen vysvětlit si proč by měl zastávat chování, ke kterému je veden, není ani možné, aby ho produkoval. Posledním aspektem, který patří do osobnostních faktorů ovlivňujících postoje a chování, je úroveň aktivity. Pokud jedinec má nízkou míru aktivity, je pravděpodobné, že si nebude prosazovat stanovisko, které zaujímá, a to jen z důvodů apatičnosti (Wicker, 1969).

Situační faktory zahrnují druhou stránku vlivu postojů na chování, kdy prostředí, ve kterém se pohybujeme, může signifikantně ovlivnit naše chování. První složkou vlivu prostředí je aktuální nebo předpokládaná přítomnost jiné osoby. Pokud je u jedince přítomný jiný člověk, není překvapující, že jeho prezentace hodnot může být odlišná od té reálné. Normativní předpisy správného chování ovlivňují jedince podle předem stanovených standardů chování. Pokud sociální požadavky nedovolují osobě vyjadřovat svá stanoviska, její chování bude v nesouladu s jejím já. Pokud nastane situace, která nedovoluje uspokojení vlastních hodnot, jedinec si musí vytvořit alternativní chování, které je možno v situaci aplikovat. Různý přístup k objektům může být zapříčiněný tím, že verbální reakce mají tendenci nastat obecně, zatímco účelné chování je velmi specifické. Pokud nastanou jedincem nepředvídatelné události, mohou také ovlivnit chování, které mohlo být předtím jasně stanoveno. Poslední složkou, kterou autor uvádí, jsou očekávané nebo skutečné důsledky vlastních činů. Jednání osoby může být ovlivněno konsekvencí událostí, které nastanou po aktu jednání. I přes všechny situační a osobnostní faktory, které jsou zde uvedeny, není jasné, jestli chování je ovlivněno postoji nebo není (Wicker, 1969).

L. Festinger tvrdí, že postoje nejsou nezměnitelné a lidé se snaží dosáhnout rovnováhy mezi stanovisky, které zastávají a tím o co usilují. Pokud se tak nestane, dostáváme se do nerovnováhy, která je nám nelibá. Tento nesoulad je pro nás stresový a vede ke změně hodnot. Pro člověka není příjemné mít odlišný názor od svých postojů, a tak se informace, které vedou k nesouladu, snaží pozměnit nebo ignorovat. Dostáváme se ke třem formám změny informací, které lidé používají: znevážení zdroje informací, nová analýza informace, selekce jen určité části informace (Hayes, 2013).

1.2 Stereotypy

1.2.1 Teorie stereotypů

Ve Velkém psychologickém slovníku je stereotyp definován jako, „*navyklý způsob jednání; automaticky používaný pohybový, mluvní nebo myšlenkový návyk; jeho změna je nesnadná provázena nelibými emocemi, jako je tomu u parazitických slov, způsobu chůze*“ (Hartl & Hartlová, 2010, str. 552). Z tohoto pojmu se později vyvinul název stereotyp sociální. Sociální stereotyp je definovaný jako, souhrn *úsudků o osobnostních rysech nebo tělesných charakteristikách celé skupiny lidí; umožňuje rychlé zpracování informací za cenu jejich zkreslení*“ (Hartl & Hartlová, 2010, str. 552).

Vzorci chování jsou schémata reality, které ovlivňují naše očekávání od druhých lidí. Tato schémata jsou přesvědčení o informacích, která máme k dispozici. Mohou se týkat oblasti znalostí, sociálních situací nebo předmětů. Pokud se setkáme s nějakou novou situací, snažíme se o vzorové zpracování této situace a nalezení podobných šablon. Tyto operace nám pomáhají orientovat se v realitě a v nových situacích. Znamenají pro nás vyšší účinnost při zpracování informací. Pokud vyhledáváme schémata pro skupiny lidí nebo i jedince, nazývají se stereotypy. Stereotypy vyznačují míru určitých rysů a chování, které jsou ve spojitosti s dalšími charakteristikami nebo jednáním. Opakující se výkony vytvářejí důsledky pro vytváření dojmu (Nolen-Hoeksema, Fredrickson, Loftus, 2009).

Šablony jsou přesvědčení o charakterových vlastnostech sociálních skupin. Někteří psychologové se shodují na faktu, že stereotypy jsou hluboce zakořeněny a vytvářejí se jen na základě osobních zkušeností. Kognitivní přístup ke stereotypům negativně ovlivňuje zpracování informací, které si o sociálních skupinách vytváříme. Lidé mají víru v opakované vzorce a jejich racionální podklady, a tak se vysvětluje odolnost stereotypů vůči změnám (Crocker & Weber, 1983).

T. Millon (2003) tvrdí, že se schémata skládají z uzlů, které představují sociální skupinu. Tyto uzly jsou ve formě pojmů, které podle jedince představují charakteristiky členů sociální skupiny. Při setkání se s jedincem z předpojaté skupiny se v mozku aktivují vazby spojující uzly a jedinci se vybaví charakteristiky spojené s vytvořeným

stereotypem. Po aktivaci uzlu v pracovní paměti může dojít ke změně reakce na osobu. Pohyby v pracovní paměti jsou nevědomé, ale stále aktivují naše vnímání skutečnosti.

K. Hnilica (2010) pojednává o stereotypech jako o atributech *A*, které přiřazujeme různým sociálním kategoriím *K*. Atributy *A* nedefinují přímo kategorii, ale jsou s ní spojeny na základě zkušenosti. Kategorie *K* shlukuje jedince, kteří sdílí stejný znak. Zpravidla si lidé utváří o každé sociální kategorii *K* pět až patnáct různých atributů. Stereotypy nepodléhají všem stejným vlastnostem. Některé atributy jsou více emocionálně zabarvené, jiné zase méně přesné. Na základě našich stereotypů máme tendence připisovat tyto atributy *A* všem jedincům stejné kategorie *K*. Toto tvrzení zahrnuje i osoby, které nebyly základem našeho zobecnění. Stereotyp se stává naším přesvědčením, že určitá sociální kategorie *K* asociuje atributy *A*. K. Hnilica také rozděluje stereotypy na sociální, kulturní a osobní. Každá tato složka zaujímá trochu jiné postavení jedince. Avšak všechny tyto složky jsou navzájem propojené. Není možné, aby se jedna složka nacházela absolutně sama a nebyla by ovlivněna jinou další.

V naší společnosti může docházet i ke změně vzorců chování, a to na základě toho, že se člověk setkává s jedinci, kteří neodpovídají vytvořeným stereotypům sociální skupiny. Pro osoby není jednoduché uchovat si přesvědčení, které není vždy založeno na racionálních základech. Pokud se bude člověk setkávat s jedincem, který nebude odpovídat jeho stereotypním představám, sám si bude své stereotypy upravovat podle nově získaných zkušeností. Nové seznámení nás nutí chovat se individuálně ke každé osobě, a nejen jako k součásti sociální skupiny. Každá nová situace přináší poznatky a na jejich základech se teprve rozhodujeme, jaké budou následné postupy (Hayes, 2013).

K. Hnilica uvádí ve své kapitole Antropologického slovníku (Malina, 2009), že se dají stereotypy rozdělovat podle míry sdílení. První příkladem je **stereotyp osobní**. Jedinec má sám asociovanou sociální kategorii s několika atributy. Dalším druhem je **stereotyp sociální**, ten vzniká, pokud alespoň určitý počet lidí sdílí stejné atributy pro jednu sociální kategorii. Posledním druhem je **stereotyp kulturní**, ten se vyznačuje svým širokým záběrem, kdy do něj zařazujeme různé mýty, pohádky nebo i historii kultury. Tento druh je tak známý velkému počtu jedinců stejné sociální kategorie. Není

možné, aby jeden ze druhů stereotypů by byl izolován od ostatních. Tyto druhy jsou navzájem propojeny a jeden se neobejde bez kombinace přítomnosti ostatních.

1.2.2 Hetero stereotypy / Auto stereotypy

Pokud se snažíme o rozdělení stereotypů, je důležité podívat se na ně z pohledu **hetero stereotypů** a **auto stereotypů**. Hetero stereotypy se vyskytují, pokud si jedna skupina vytvoří vzorce chování o skupině jiné. Auto stereotypy vznikají, když si účastníci jednoho útvaru vytvoří schémata o svém vlastním útvaru. Pokud jsou vytvořeny šablony v rámci jednoho společenství, jde o poměrně zakořeněný názor, protože jedinci jednoho oddílu spolu navzájem souhlasí, a tak přijímají za své vytvořené stereotypy. Hluboké pojetí jiné sociální skupiny vzniká na základě komunikace. Jedná se o předpoklad vzniku jednoho ze dvou druhů stereotypů. Hypotézy týkající se společenství šablon chování uvádí, že odrážejí snahu o pochopení společenských norem a specifických prvků vlastní sociální skupiny (Triandis & Vassiliou, 1967).

Vnímáním odlišných druhů stereotypů se vytváří plný obraz celého sociálního společenství, nejen jedinců. Auto stereotypy a hetero stereotypy nevznikají jako výsledek vlastních zkušeností, ale příslušností k jiné ze sociálních skupin. V těchto členstvích jsou schémata o ostatních přebírána, jako již vytvořená. Příkladem auto stereotypu je, jak jedinci jednoho útvaru přemýšlí o sobě samých, třeba příslušníci jednoho národa. Příkladem hetero stereotypu bude, když jedinci jednoho národa si budou vytvářet vzorce o příslušnících jiného národa (Nakonečný, 2009).

Hetero stereotypy mohou vznikat díky komunikaci mezi skupinami. Uvádí se, že čím větší je míra komunikace, tím větší je možnost vytvoření si existujících schémat. Pokud dochází k časté komunikaci mezi útvary, dochází k získávání většího množství informací, na jejichž základě vzorce chování mají možnost vzniknout. S větším množstvím informací se stereotypy více diferencují a jsou jasnější pro společenství, tak jim jsou schopna lépe porozumět. K vytvoření hetero stereotypu není nutná komunikace mezi útvary navzájem. Jedinci ze společenství A si mohou vytvořit vlastní pojednání o skupině B a přitom nemusí dojít k žádné komunikaci a názor je pořád platný. Je logicky odvozeno, že pokud útvar A bude dosahovat cílů, které jsou pro útvar B imponující, skupina B si bude vytvářet pozitivní hetero stereotyp o skupině A. Tato kauzalita platí i

naopak, pokud společenství A bude dosahovat cílů, které společenství B odmítá, hodnocení skupiny A skupinou B bude spíše negativní (Triandis & Vassiliou, 1967).

Díky komunikaci dvou oddílů navzájem dochází také k vytváření auto stereotypů. Získáváním informací o jedné skupině máme možnost porovnávat informace, které získáváme i o našem společenství. Tím se opět diferencuje názor na vlastní skupinu a vzniká jasnější obraz auto stereotypu vlastní sociální skupiny. Pokud útvar A dosáhne cíle, kterého útvar B nemohl dosáhnout, skupina A si vytvoří vlastní auto stereotyp o své pozitivní působnosti. Možností ověření pravosti auto stereotypů je porovnání hetero stereotypů o společenství A se společenstvím B (Triandis & Vassiliou, 1967).

1.3 Předsudky

Slovo předsudek nám zní jako negativní citově zabarvený pojem bez jasného opodstatnění. G. W. Allport (2004) uvádí, že slovo předsudek se vyvinulo ze starověkého *prejudicium*, což znamenalo úsudek založený na zkušenosti. V pozdějších letech se v Anglii přeměnil význam na rozsudek bez předešlé zkušenosti. Jako poslední fáze se ujal pojem předsudek jako emocionálně zabarvený pojem, předcházející nepodložený úsudek. Zaujetí může být podle autora definovaný jako, „*odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině*“ (Allport, 2004, str. 39). Podle všech možných definic předpojatosti vyplývá, že předsudky vznikají pro vlastní uspokojení nositele předsudku nebo slepého přijímání skupinové normy, ve které se jedinec pohybuje.

Předpojatost může být definována jako společenská forma agrese, která je schválně zaměřena proti členům určité etnické skupiny. Zaujetí jsou předem připravené postoje, které jsou zaměřené na celou společenskou skupinu a neohlíží se na individualitu každého člena této komunity. Předsudky jsou známe v tom, že je není jednoduché změnit. I když jsou postaveny na neopodstatněných základech, jejich přeměna není jednoduchá (Hayes, 2013).

G. W. Allport (2004) tvrdí, že předpojetí nemusí být vždy jen negativně zabarvené. Potvrzuje, že zaujetí jsou většinou negativně zabarvena, ale mohou se

objevit i pozitivně smýšlené. Ovšem předsudkům, které jsou negativně zaměřené, je mnohonásobně více než pozitivních předpojetí. Negativní zaujetí se tak většinou prezentují určitou mírou odporu nebo znechucení a mohou je doprovázet nesympatické formy chování, jako slovní agrese nebo napadání.

Při vytvoření předsudku se dostáváme do situace, kdy náš nesouhlas se snažíme ventilovat. Každý jedinec se vymezuje vůči nepřátelské skupině odlišně. G. W. Allport (2004) uvedl následujících 5 stupňů nepřátelských reakcí. Čím silnější je přesvědčení o nesprávnosti skupiny, tím větší bude i reakce jedince vůči ní:

1. **Osočování** znamená vyjadřování nesouhlasu s existencí určité skupiny mezi svými známými nebo cizími lidmi
2. **Vyhýbání se** zahrnuje odrazování kontaktu mezi jedinci svého společenství a jedincem jiného společenství. Nepochází zde k přímému ublížení ostatních členů.
3. **Diskriminace** se vyznačuje aktivní činností proti jedincům nežádoucí komunity. Snaha o vyloučení příslušníků ze svého okolí v podobě odmítnutí zaměstnání, obytné lokality, volebního práva a dalších.
4. **Fyzické napadání** je násilný nebo polo násilný čin, během kterého se snaží jedinec o fyzický útok na jedince druhé skupiny.
5. **Vyhlazování** je posledním a nejzávažnějším činem, který může být vykonán. Je to nejvyšší projev násilné akce a zahrnuje snahu o úplné vyhlazení etnické rasy ze společnosti.

1.3.1 Teorie vzniku předsudků

Logické odůvodnění pro vytvoření předsudků náleží v nutnosti vyhodnocovat každodenní situace. Denně se setkáváme s velkým množstvím informací, které jsme nuceni zpracovávat, a pokud bychom měli se rozhodovat při každém novém kroku, nebyli bychom schopni dělat pomalu nic jiného. Pomocí zařazování do předem vytvořených kategorií se rozhodujeme, co je pro nás dobré a co špatné. G. W. Allport (2004) vytvořil 4 kategorie, na základě, kterých předsudky rozdělil:

1. Díky **konformitě** skupiny jsou její členové schopni udržet její fungování. Díky přejímání informací z vlastní kultury jsme schopni přejímat i informace, které se týkají předpojatosti. Díky konformitě se udržujeme jako členové skupiny a nevybočujeme z ní. Je pro nás jednodušší přijmout zaujetí, se kterým nemusíme souhlasit, ale v rámci udržení si postavení skupiny ho jednoduše přijmeme.
2. Druhou kategorií je přejímání postojů a zároveň i předsudků **malého dítěte** od svých rodičů. Výchovný styl, který přejímáme od svých rodičů, nás později ovlivňuje i ve vytváření si vlastního postojového stylu. Dítě se snaží ze začátku zavděčit rodičům a stát se součástí okolní komunity.
3. Na základě vlastního podmiňování nebo okolních událostí můžeme také získat předpojetí. Dochází k **učení** se z předešlých situací a pokud kontakt s odlišným společenstvím vedl k negativním emocím, je možné, že si jedinec vytvoří sám předsudky na základě svých zkušeností.
4. Poslední kategorií je **vnitřní konflikt**, kdy si jedinec uvědomuje vlastní předpojatost a zažívá pocity viny. Pokud se jedinec dokáže svými pocity zabývat, často se může stát, že své postoje přehodnotí.

Teorie vrozené agrese tvrdí, že negativní chování vůči jiné skupině je jen vrozenou součástí našich pudů. Mezi tyto instinkty může patřit potřeba soutěžení, ochrana vlastního teritoria nebo ochrana příbuzenských genů. Teorie o ochraně teritoria vychází z předpokladů K. Lorence, o přirozenosti agresivního chování. Lorenz ve svých pracích tvrdil, že kvůli vrozené agresi je možné vyhlazovat jiné populace. Ochrana příbuzenských genů je více sociologická teorie, která tvrdí, že je lidem vlastní ochraňovat sobě příbuzné geny, a tak se stavět do odporu proti genům cizím (Hayes, 2013).

Dalším výzkumníkem zabývajícím se vznikem předpojatosti byl H. Tajfel. Tento vědec tvrdí, že předsudky jsou tvořeny třemi základními kognitivními principy (Tajfel, 1969).

- **Kategorizace** slouží k utřídění informací, které nás obklopují a díky ní se v nich dokážeme orientovat

- Proces **asimilace** je pomáhající proces hodnocení, který je využíván při kategorizaci informací
- Procesem **soudu** si vysvětlujeme myšlenky a hodnocení, které jsme uskutečnili a na jejich základě si vysvětlujeme naše chování

1.4 Stigma

Označení lidí, kteří jsou nějak odlišní, se provádělo již v daleké historii. Řekové v minulosti značkovali své otroky, zločince nebo jiné provinilce, aby ostatní viděli, komu je potřeba se vyhnout. V dnešní době se nejedná jen o označení lidí s nějakým specifickým atributem, ale celý sociologický proces vnímání části společnosti s nějakou odlišností (Goffman, 1963).

Stigmatizace společnosti zahrnuje různé aspekty chování populace vůči rozdílnosti. Nejedná se pouze o vyhýbání se, odmítání sociální interakce, dehumanizaci nebo ponižování. Označování odlišných osob se může projevit i v jemných úkonech, jako je neverbální projev. Neudržování očního kontaktu je jedním z jejich poznamenání (Hebl, Tickle & Heatherton, 2000).

Pojem stigma vyjadřuje negativní důsledky vytvoření značky nějaké skupině lidí. Nálepkování se může vyskytovat u všech možných skupin, jako je rasa, náboženství, duševní nemoc nebo třeba odnětí svobody. Pokud si lidé myslí o někom něco negativního na základě již vytvořeného mínění, můžeme to nazvat stigma (Hayward & Bright, 1997).

1.4.1 Teorie vzniku stigmatu

Podle autora práce, která se snažila vytvořit přehled výzkumu fungování stigmatu P. Haywarda a J. A. Brighta (1997), se pro vznik stigmatizace dají vyvodit 4 základní příčiny:

- **Nebezpečnost** odlišenosti. Normální populace nemá znalosti o fungování stigmatizující skupiny, a tak si vytváří strach z neznámého nebezpečí. Lidé, kteří nemají informace o způsobu chování rozdílných lidí, budou více náchylní k

uvěření, že jsou tito lidé více agresivní. Čím méně je společnost informována o znacích rozdílů mezi nimi, tím větší obavy se vyskytují.

- **Přisouzení odpovědnosti** za stigmatizující podmínky. Osoby trpící duševním onemocněním jsou považovány za odpovědné za své podmínky. Ve společnosti budou vyvolávat spíše negativní emoce než soucit a charitativní jednání. Podle této teorie někteří věří ve spravedlivý svět, kde si lidé za nepříznivé podmínky, jako je třeba duševní onemocnění, mohou sami, a tak je s nimi také negativně zacházeno.
- **Špatná prognóza** onemocnění. Pokud má jedinec negativní vyhlídky na chronické onemocnění nebo budoucnost, zvyšuje se tak míra stigmatizace. Nastává korelace mezi závažností postižení a sociálním vyloučením. Stejně tak medicínské nebo psychiatrické označení nemocného vede ke zvýšení míry rozdílnosti.
- **Narušení sociální interakce.** Osobám je příjemné dodržovat pravidla, která se týkají sociální interakce. Stigmatizovaní lidé je často porušují, a tak přivádí normální populaci do nekomfortní zóny. Tato situace vytváří nelibé pocity u účastníků interakce, a tak že zvyšuje opět mezera, která vzniká mezi normální a označenou populací. Normální jedinci se tak vyhýbají kontaktu s nenormálními jedinci, aby se vyvarovali neklidnému průběhu společenské interakce.

Podle A. E. Bose a kol. (2013) je v dnešní době působí velký vliv sociálního rozdělení společnosti. Ten se vyznačuje mírou vlivu jedné sociální skupiny nad druhou. I když tento pohled není populární, stále je pravdou, že vlivnější část populace má nadvládu nad těmi ostatními. Lidé, kteří žijí v nedostatku oproti jiné části společnosti, jsou mnohem více vystavováni sociálnímu označení než osoby, které žijí v blahobytu.

1.4.2 Snížení rizik stigmatizace

Jedním z faktorů, které napomáhají snižování stigmatu, je informovanost společnosti. Několik předešlých bodů vzniku označení má své kořeny díky neinformovanosti populace o problematice označování lidí. Pokud by byla znalost informací dostatečná, lidé by se mohli na netypické situace připravit, a tak je snadněji překonat. Stejně tak průběh setkávání se stigmatizovanou osobou může ovlivnit vlastní

zkušenost. Pokud se lidé vyvarují interakce s člověkem třeba například odsouzeným, nikdy nebudou mít příležitost si své předsudky odbourat. Pokud se ovšem budou aktivně snažit o překonání vytvořené bariéry, díky jejich vlastní zkušenosti se jim to bude dařit mnohem snadněji (Hayward & Bright, 1997).

K redukci stigmatizace je potřeba, aby si společnost označování byla vědoma, a tak přistupovala ke každému jednotlivci individuálně. Později je možné si vytvořit obrázek, který je ale podložen vlastní získanou zkušeností a tím pádem je jedinečný. Získáváním individuálních zkušeností se zaměříme na dezinformovanost populace a odbouráme tak mylná přesvědčení a jejich negativní účinky. Zvýšením míry interakce mezi stigmatizovanými jedinci a normální populací by mělo vést k jeho snížení (Hayward & Bright, 1997).

Pokud se budeme snažit o nápravu stigmatizace populace, bude potřeba se zaměřit na určitý cíl, který se budeme snažit dosáhnout. Systematická práce s odbouráváním označení je efektivnější než jen nestructurovaná snaha o nápravu. V nejlepším případě by se měla nechat vytvořit podrobná analýza dat a záměrů celého procesu. Na jejich základě by se měl vytvořit plán procesu s určením cílové skupiny jak na straně lidí postižených stigmatem, ale také na straně populace, která označení vytváří a produkuje (Bos, Pryor, Reeder, & Stutterheim, 2013).

1.4.3 Sociální vyloučení

Jedním ze závažných následků označení určité skupiny jedinců je sociální vyloučení. Lidé jsou uzpůsobeni k tomu, aby žili obklopeni společností kolem sebe a vytvářeli si tak přátelství a sociální kontakty. Sociální vyloučení jim toto znemožňuje, protože jsou odmítnuti společností. Díky potlačení participace v komunitě by mohly nastat vážné situace, které ohrožují na životě osoby postižené stigmatem. Jedinci, kteří jsou vyloučeni ze společnosti, se chovají neempaticky k ostatním i sami k sobě a nedostávají potřebnou dávku pozornosti od společnosti nazpět. Postavení mimo společenství je velmi ohrožující, protože to mění zpracování sociálních informací v mozku a dochází ke snížení motivace uvědomování si negativních aspektů společenského světa (Powers, Wagner, Norris, & Heatherton, 2013).

Důležitým poznatkem je výzkum o rozhodování sociálně vyloučených osob. Sociálně vyloučený jedinec staví svá rozhodnutí na vyhledávání preferencí a odtahování se od rozhodnutí, která jsou odlišná od jeho postojů, a tak dochází k výraznému ovlivnění rozhodování. Vyloučení společností vede k narušení logického uvažování, a tak dochází ke snížení kvality rozhodnutí jak pro jedince samotného, tak ale i pro společnost jako takovou (Powers, Wagner, Norris, & Heatherton, 2013).

2 Systém vězeňství v České republice

Tato kapitola slouží k představení penologie jako studium vězeňského systému a jeho prostředí z více úhlů. Pro poznání celého systému je potřeba pochopit historické podklady, ale i současné uspořádání. Součástí kapitoly je popis procesu reintegrace odsouzených a jeho postupy. Z psychologického hlediska je důležité pochopit typologii odsouzených, a jak může vězeňský systém působit na psychiku člověka.

2.1 Penologie

Penologie je věda, která se zabývá vězeňským systémem. Pojednává o trestu a účincích trestání. Součástí penologie je i zkoumání přiměřené péče trestaných, aby nedocházelo k recidivě. Předmětem vyvstává zkoumání metod nápravy, které jsou odsouzeným poskytnuty. Původními cíli penologie bylo hlavně zkoumání účinnosti trestů, které jsou systémem vytvářeny. S tímto zájmem přichází také zkoumání psychologických a sociálních jevů, které vyvstávají v souvislosti s uplatněním trestu a také poznávání pachatele samotného. Součástí tohoto vědního oboru je i institucionální chování vůči odsouzeným a také administrativní postupy. Penologie se v dnešní době zabývá hlavně komunikací a pojednání o rizicích než o diagnostice psychických poruch odsouzených. Zaměření je také na efektivnost kontroly vnitřních systémů a snížení recidivy. Posledním cílem je vytváření rovnocenných technik, které lze použít na zkoumání trestů a jejich zobecnění (Feeley & Simon, 1992).

Penologie se odlišuje od trestního práva. To se zabývá hlavně přiřazením viny za čin. Tento proces musí být dokazován, aby byla možnost očistit obviněného bez prošetření. Tak se ochraňuje jedinec před tím, aby ho silný vliv státu bez šance odsoudil. Oproti tomu nové odvětví penologie se zajímá více o manažerské postupy, a to spíše o techniky identifikace pachatele, klasifikace a seřazení možných rizik. Tento přístup se snaží o regulaci odchylek, které mohou při vzniku trestu vyvstat (Feeley & Simon, 1992).

Penologie není jen v uplatňování trestního práva a jeho účincích. Tato věda vychází z jiných principů, které se čistě od trestního práva trochu odlišují (Kubičková & Kmětík, 2011):

- Trest se odvíjí od právních norem, které jsou platné ve společnosti
- Kvalitativní stránka trestu představuje zákonitost, respekt a prevenci
- Kvantitativní stránka trestu zahrnuje dobu, kterou pachatel stráví v izolaci
- Vlastnosti pachatele se projevují jeho osobností
- Morální odsouzení pachatele kvůli jeho trestným činům

Penitenciární psychologie je jedna z otěží penologie. Penologie se v této oblasti uplatňuje hlavně v oblasti forenzní psychologie. Předmětem je psychické vnímání odsouzeného, přijmutí prostředí a situace, proces aplikace vězeňských metod, psychodiagnostika nebo expertiza dat. Nedílnou součástí je program snižování rizik a negativních důsledků jednání pachatelů na společnost, ale zároveň snížení dopadů a důsledků odsouzení na psychiku jedince (Kubíčková & Kmětík, 2011).

2.2 Koncept vězeňství

2.2.1 Počátky trestního práva a vězeňství

Již od nepaměti se začal používat systém věznění jako odeprání svobody člověka jako trest. První zmínky o vězeňském systému jsou již z počátků starého Egypta. Egypťané, Filipínští, Asířané a Izraelci se nechali vést podle Starého Zákona a Svatých přikázáních. Velké Vězení se odhadem datuje kolem roku 1900 před Kristem. Další poznámka o vězeňství je ze starého Řecka, kdy je princip trestu popsán jako Desmoterion nebo Místo řetězů. Tento pojem byl uveden v divadelní hře napsané Aeschylusem, kolem roku 500 před Kristem. Velkým milníkem bylo sepsání dvanácti desek pravidel roku 451 v Římě. Po těchto obdobích se začal vězeňský systém rozvíjet. Vězení, domy, jaké známe dnes, nebyly účelově stavěny tak od počátku. Nejdříve se stavěly různé klece, které byly veřejné a výstražně umístěné pro ostatní obyvatele, aby je držely dále od kriminální činnosti. Ve středověku byly vybudovány speciální kláštery, pro delikventní duchovenstvo. Ne všechna zařízení v minulosti byla odstupňována jako dnes. V Babylonu se věznili dohromady lidé, kteří spáchali násilný trestný čin, stejně tak jako nevýznamní dlužníci (Roth, 2006).

Moderní vězeňství se datuje k začátku osvícenství v osmnáctém století. Osvícenství vedlo k reformám vězeňství po celém světě, a to vedlo k jeho přeměně. Ve Velké Británii se také uplatňoval přístup, kdy delikventi čekali na své soudy a rozsudky tak dlouho, dokud nezemřeli. Pokud nezemřeli, většinou byli propuštěni. V šestnáctém a sedmnáctém století bylo v Anglii otevřeno velké množství domů nápravy. Tyto domy pracovaly na nápravě odsouzených díky pracovní činnosti. V Anglii se v tu dobu vyžadovalo, aby každé město mělo alespoň jeden z těchto domů. Od šestnáctého století byla vězení široce známá a byla vystavovaná v každé zemi. Každý stát měl také svůj vlastní systém vězeňství a pravidla trestání, podle kterých se řídil (Roth, 2006).

Kolem roku 1770 v Ghent bylo vytvořeno vězení, kde vězni přes den trávili čas společně, ale na noc jim byli vytvořeny cely, kde spali odděleně. Zajímavostí je, že Anglie byla jedna z mála zemí, která experimentovala s podobou vězení. Po skončení převážení vězňů do amerických kolonií se Anglie rozhodla použít staré již nepoužívané lodě a do nich vězně umístila. Později se také rozmohlo vytváření vězení na ostrovech, hlavně Amerika, Francie, Itálie a Austrálie. Jedním z největších zneužití moci byly koncentrační tábory během druhé světové války. Do tohoto typu vězení byli odesíláni a následně usmrceni lidé na základě jejich rasy, a ne jejich činů. V dnešní době mezi nejznámější vězení patří Alcatraz, Tower of London, Kremlin a další. Posledním trendem, který se používá dodnes, je, že vězni pracují v soukromých sektorech, a tak stát dostává finanční ohodnocení, které mu pomáhá se vypořádat s finančními nároky věznic. Vězni dostávají určité finanční ohodnocení za svou práci, ale část finanční odměny jde právě státu. (Roth, 2006).

2.2.2 Koncept vězeňství v dnešní době

V České republice se v dnešní době vězeňský systém řídí podle Konceptu vězeňství do roku 2025. Ten je první systémovou aktivitou, který se zabývá vězeňstvím v širším slova smyslu. Vězeňství je součástí trestního práva České republiky. Koncept vychází z demokratických principů republiky, ochrany lidských práv a svobod a úkolu ochránit společnost před pachateli trestných činů. Vězeňský systém se má stát účelnou nápravou odsouzených a jejich reintegrace do společnosti lidí a zároveň izolace odsouzených od společnosti. Důležitým aspektem v dnešní době je multidisciplinární

přístup k řešení otázek reintegrace odsouzených (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016).

Hlavním cílem Konceptu vězeňství do roku 2025 je dobré propojení několika oblastí spojených s ústavním zadržením. Jedná se hlavně o prevenci kriminality, sociální oblastí, vzdělávání a postpenitenciární péči. Propojení těchto oblastí má za cíl reintegraci odsouzených pachatelů. Další důležitou složkou je vytvoření prostoru pro individuální přístup, který má za účel předcházení recidivě (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2016).

2.3 Vliv uvěznění na psychiku odsouzeného

Uvěznění osoby je velký zásah do soukromí a identity jedince. Člověk, který byl zvyklý na svůj standard, se z ničeho nic musí podrobit extrémní přeměně jeho dosavadního života. To sebou přináší i spoustu omezení a psychických nároků. Pobyt ve vězení není jen trestem materiálním, ale také sociálním. Kontakt s lidmi z okolí je velmi omezený a kontakt s lidmi ve vězení není vždy uspokojující. Proto je potřeba vzít v potaz i psychický stav odsouzených, kteří jsou uvěznění.

Vězení má být sice odstrašujícím případem pro odsouzené, ale často tomu tak není. Vězni žijí ve věznicích v takových podmínkách, že se často shlukují dohromady a předávají si své zkušenosti. Není tak neobvyklé, že pachatel, který byl odsouzen za drobné krádeže, po propuštění z výkonu trestu se dopustí loupeže se zbraní nebo nějakého podobného činu. Jedinci sice ve věznicích strádají, ale zároveň mají sociální oporu, kde mají možnost se naučit nové dovednosti na poli kriminálního činění. I tak je pro jedince těžké se reintegrovat zpět do společnosti, protože s novými zkušenostmi, které pachatelé ve věznici získají, se ještě prohlubuje propast mezi nimi a běžnou populací (Giddens & Sutton, 2013).

M. Vágnerová (2004) uvádí, že vězni jsou nedostatečně uspokojováni. Autorka předkládá tři hlavní oblasti, které podle ní jsou nejvýznamnější:

- Potřeba uspokojování podnětové stimulace
- Potřeba zajištění bezpečí a potřeba citové jistoty
- Potřeba seberealizace

K. J. Heskin a kol. (1973) provedli výzkum v Anglii, kde se zajímali o vnímání rolí vězňů. Výzkum byl proveden v mužské věznici na odsouzených s trestem delším než 10 let. Výsledkem výzkumu bylo zjištění, že délka uvěznění snižuje sebehodnocení. Bylo dokázáno, že za snížení pozitivního sebehodnocení může odnětí svobody. Dalším zajímavým nálezem ve výzkumu bylo, že rostoucí čas strávený ve věznici ovlivňuje negativně vlastní postoj k roli otce a pracujícího člena rodiny. Díky těmto výsledkům se nabízí teorie, že díky pobytu ve vězení dochází k odosobnění rolí otce a člena rodiny, a tak dochází k častějšímu rozpadu rodin.

Během adaptace na prostředí vězení dochází k procesu prizonizace. Součástí prizonizace je institucionalizace, která přivádí pachatele do vysoce organizovaného systému. Tento systém řádu se poté odráží do způsobu života vězňů. Druhou složkou prizonizace je ideologizace. V této části jde o přijetí role vězně a přijetí pravidel a norem vězeňského systému, akceptování skupinové identity a ohraničení si role vězeň a personál (Čírtková, Červinka, 2013).

Proces odsouzení není jen uložení trestu jedinci. Jedním z hlavních cílů vězeňství je náprava pachatele a co možná v nejvyšší míře snížit rizika recidivy. Sama vězeňská služba se snaží o reintegraci odsouzených a snížení důsledků jejich páčání pro společnost i pro ně samotné. Vězeňská zařízení mají možnost přítomnosti velké řady odborníků, jak například: sociální pracovníci, terapeuti nebo psychologové. Tito zaměstnanci by měli pomoci k nápravě odsouzených. Zde je příklad několika hlavních pozic, které mají za úkol přímo nebo nepřímo působit na odsouzené, a tak se snažit o jejich nápravu (Kubíčková & Kmětík, 2011).

2.4 Typologie odsouzených

2.4.1 Biologická charakteristika pachatelů

Podle M. Vichlenda a I. Krčeka (2011) se začátky typologie pachatelů ukázaly v roce 1921, kdy E. Kretschmer vydal svou typologii osob na základě tělesných proporcí. On se později začal zabývat vztahem typu těla s kriminální činností. Jeho rozdělení vedlo ke čtyřem kategoriím typů těl: astenikové, atletikové, pyknikové a dysplastikové. Poté kriminální antropologové a jiné kriminální obory přešly na metody měření lebky,

poruch endokrinní soustavy, nálezů na EEG nebo biochemických poruch. Velikost lebky měla určit, které aspekty jsou potřebné k vytvoření kriminální osobnosti jedince.

H. J. Eysenck (1964) uvádí ve své publikaci, že osobnost jedince vychází z biologických základů. Tak vznikají i dva aspekty motivů pachatele: dědičnost a rysy osobnosti. Eysenck přidal do své teorie, kde prvními kroky bylo vytvoření aspektu extravertze a neuroticismu, zakomponoval ještě třetí složku, a to psychoticismus. Jedinci, kteří vykazují vyšší míru psychoticismu, vykazují později jasné znaky nemorálního chování. S větší pravděpodobností se zapojují do kriminální činnosti nebo alespoň porušují morální standardy společnosti. Často jsou hnáni okamžitým uspokojením jejich potřeb. Teorie psychoticismu koreluje s vyšším výskytem určitých hormonů v krvi, a to hlavně testosteronu.

Dalším aspektem, který byl zkoumán, je korelace mezi mírou inteligence a provozováním kriminální činnosti. M. Vichlend a I. Krček (2011) popisují spor mezi vyšší mírou intelektu a kriminální činností. V dnešní době kriminalisté poukazují na variabilitu, která při měření korelací mezi inteligencí a kriminální činností nastává. Jedinci s nižší mírou inteligence jsou častěji zapleteni do násilné trestné činnosti. Pokud se zaměříme na osoby s vyšší mírou inteligence, ty jsou naopak častěji spojovány s hospodářskou nebo organizovanou trestnou činností.

2.4.2 Psychologická charakteristika pachatelů

Další oblast vlivu na pachatele je jeho okolí. To znamená, že musí docházet k specifickému vlivu prostředí pro vytvoření delikventního chování.

Frustrační teorie představuje začarovaný kruh frustrace a uvolnění. Frustrace vyvolává negativní emoce, které nás pak vedou k chování, které negativní emoci uvolní. Pokud můžeme mluvit o agresi, frustrace v nás vyvolává hněv, který se agresí uvolní, tímto způsobem se my snažíme překonat frustraci. Bohužel celý tento akt překonávání frustrace nás většinou vede k dalším negativním pocitům, a tak začarovaný kruh se vytváří znovu (Čermák, 1999). V souvislosti s kriminální činností jedinec uvolňuje napětí pomocí trestné činnosti.

Další teorií, která uvádí delikventní chování jako spolupráce prostředí s psychickými aspekty jedince, je teorie sociálního učení. I. A. Plháková (2013) tvrdí, že

pozorování vzorců chování u okolí vede ke vzniku přesvědčení o efektivnosti činů. Jedinec pozoruje kriminální činnost, která má pozitivní reakce a jedinci se vyplatí. Působení kognitivních mechanismů uloží kriminální činnost jako prospěšnou a jedinec bude připraven ji používat. Speciálně při uvědomění si podobné situace se jedinci automaticky naskytnou způsoby řešení situace, které budou obsahovat již naučené vzorce chování.

2.4.3 Sociální charakteristika pachatelů

E. H. Sutherland, D. R. Cressey a D. Luckenbill (1995) přicházejí s teorií, jak sociální příčiny ovlivňují chování, které vedou k porušování morálních norem společnosti. Jejich předpoklad pro teorii byl, že naše okolí, ve kterém se pohybujeme již od dětství, nám vykládá zákony, které jsou kolem nás. Tyto interpretace okolí nás později vedou k tomu, jestli se je rozhodneme porušit nebo ne. Výsledkem teorie je tvrzení, že lidé se učí kriminálnímu chování díky jejich nejbližšímu sociálnímu prostředí a díky sociálnímu učení.

M. Vichlend a I. Krček (2011) uvádějí další aspekty, které mohou přispět k započatí delikventního chování, jako například nízký socioekonomický status, vzdělání, školní neúspěch, místo bydliště apod. Výzkumy ale ukazují, že žádný z těchto aspektů není sám o sobě činitelem kriminálního chování.

2.4.4 Teorie vzniku trestné činnosti

Kriminální chování se stává čím dál více studovanou oblastí psychologie. Lidé se zajímají, proč někteří jsou schopni provádět kriminální činnost a někteří ne. I. Matoušková (2013) uvedla následující teorie, podle kterých se vzbuzuje u osob kriminální chování:

- **Psychoanalytická teorie** uvádí, že kriminální chování nastává kvůli negativním zážitkům z dětství. V dětství jedinec prožívá negativní pocity, se kterými není schopný se vypořádat, a tak jeho důsledkem je ventilování morálně nepřijatelného chování v dospělosti. Dochází k okamžitému uspokojování potřeb, a tak se jedinec uvolňuje a prožívá líbivé pocity, které neprožíval během svého vlastního dětství.

- **Behavioristická teorie** představuje svou teorii jako ryze podmíněnou. Tento přístup prezentuje, že jakékoliv chování jedince je zcela naučené. Tak se i stává, že jedinec se kriminální chování naučí od společnosti nebo od své rodiny. Proto je schopen trestné činnosti, protože veškeré jeho činy jsou již předem naučené.
- **Kognitivní teorie** je založena na principu, že si lidé vytvářejí kognitivní schémata o situaci kolem nich. Pokud se ovšem tato schémata poruší, jedinec má i zkreslené vnímání skutečnosti, a to ho vede ke kriminální činnosti. Tato schémata analyzují skutečnost jinak, a tak se z toho stává patologické vnímání skutečnosti.
- **Teorie chaosu** je poměrně nová teorie, která uvádí předpoklad, že vše je založené na náhodě. Náhoda je situace, kterou nemůžeme ovlivnit a zároveň ani předvídat. Chování pachatele je také vytvořené náhodou, protože vzorce chování, které pachatel má, nemohl nikdo předvídat a u něj se ještě neprojevily.

2.4.5 Osobnostní typologie pachatele trestného činu

V roce 1985 a 1986 podle J. Záhorské (2007) Výzkumný ústav kriminologický provedl výzkum na pachatelích v České republice. Tento projekt přišel s popsáním čtyř faktorů osobnosti, kterými disponuje prvo-vězněný a recidivní pachatel:

1. **Emocionální ladění** se pohybuje na ose od nepřátelského ladění (hostility) až k pozitivnímu ladění (afilace)
2. **Úroveň strukturace vnitřního regulativu chování** zastupuje míru od špatně k dobře zformovanému vědomí
3. **Sociální reaktivita** se pohybuje v rozmezí od dynamičnosti k inhibovanosti a projevuje se vlastnostmi temperamentu v sociální oblasti
4. **Asertivita** neboli prosazování zastupuje hodnoty od tupého prosazování k rafinovanému prosazování

Dalším statistickým zpracováním výsledků tohoto výzkumu bylo vytvoření osmi typů pachatele, které se mohou vyskytovat. Těchto osm typů se skládá vždy z čtyř faktorů osobnosti pachatele (Záhorská, 2007):

1. **Socializovaný odsouzený** – pachatel, který je kooperativní, prosazuje se asertivně, přináší dynamiku, ale chová se anxiózně
2. **Agresivní psychopat** – pachatel, který se prosazuje agresivně, chová se hostilně a je to agresivní schizoid. Pachatelé, určení jako agresivní psychopati, jsou spíše osobnostně předurčení k páčání trestné činnosti, než že by byli ovlivněni situačními faktory
3. **Konformní moron** – pachatel, který je nejčastěji nejslabším článkem a trestná činnost je u něj lehčeji odhalitelná
4. **Nezvladatelně puzený** – nezdrženlivý pachatel, který vyhledává vysokou míru dynamiky a vzrušení, dokáže se fascinovat okamžikem a touží po uspokojování těchto tužeb. Díky těmto touhám po uspokojení je pravděpodobné, že pachatelé budou ve své kriminální činnosti pokračovat
5. **Neurotický** – pachatel, který projevuje hysterické rysy, ale zároveň se umí prosazovat asertivně a odreaguje se neurotickým způsobem. Neurotičtí pachatelé nejsou tak častým případem recidivního chování.
6. **Hostilní** – pachatel, který provádí hlavně násilné trestné činy a přijetí trestu je pro něj více neakceptovatelné
7. **Podrobivý** – pachatel, který se charakterizuje vzrušivou sociální reaktivitou, ale zároveň jedná inhibovaně. Tento pachatel je často lehce zmanipulovatelný, protože snadno přejímá normy skupiny
8. **Anxiózní manipulátor** – pachatel, který se těžce resocializuje a je výkonný v manipulaci s ostatními

Dalším rozdělením, které lze použít na pachatele kriminální činnosti, je rozdělení, které použili K. Netík a D. Netíková (1991). Tato hierarchie je stanovena na základě osobnostních vlastností delikventů:

1. **Socializovaný typ** pachatele, u kterého je kriminální činnost spíše ojedinělá a výjimečná. Jedinec nevykazuje známky psychopatologie

2. **Defektně socializovaný typ** pachatele vykazuje známky poruchy osobnosti nebo sociální poruchy osobnosti. Jedinci tohoto typu mají často zvýšenou míru agresivity, ale na druhou stranu sníženou míru sebekontroly
3. **Deviantní socializovaný typ** je schopen respektovat společenské normy jeho blízké skupiny lidí, ale není schopen respektovat normy většinové společnosti. Tím pádem je jeho kriminální činnost ovlivněná kulturou, ve které žije
4. **Neurotický typ** pachatele se vyznačuje velkou mírou neurotického chování a úzkostných příznaků.
5. **Mentálně insuficientní typ** pachatele je typický pro sníženou inteligenci. Tím pádem pachatel není schopný plně ovládat své myšlení a chování. Tímto typem se nejvíce vyznačují činitelé násilných trestných činů nebo sexuálně motivovaných trestných činů.

3 Výzkumný záměr

3.1 Teoretická hypotéza

Teoretická hypotéza vznikla na základě teorie vzniku stereotypů. Allport (2004) tvrdí, že stereotypy by měly být vytvářeny na základě vlastní zkušenosti. Mé hypotézy vycházejí spíše z předpokladu toho, že si lidé vytvářejí stereotypy na základě různých příčin. Některé stereotypy jsou vytvářeny i bez vlastní zkušenosti se sociální skupinou, třeba jako je slepé následování společenských norem. Tím pádem i lidé, kteří se nikdy nesesetkali s kriminálně odsouzeným mužem, mohou mít vytvořeny stereotypy o celé této sociální skupině. Hnilica (2010) tvrdí, že lidé jsou schopni na základě svých vytvořených stereotypů, připisovat atributy všem jedincům stejné sociální kategorie, dokonce i na základě zobecnění. Na druhou stranu se opírám o teorii Hayes (2013), která tvrdí, že je možné dojít k přestavbě stereotypu na základě vlastní nové zkušenosti. V práci se snažím ověřit, jestli je možné že jedinec se zkušeností mohl přeměnit své vytvořené stereotypy a jaké vlivy ho k tomu vedly. Jednotlivé teorie spolu s dalšími jsou podrobně popsány v první kapitole diplomové práce.

3.2 Cíle práce

Hlavním cílem této diplomové práce je popis obsahu stereotypů odsouzených mužů obyvateli České republiky. Zmapování utvořených stereotypů je důležité pro vytvoření příležitosti k jejich odbourání. Pokud budou stereotypy jasně popsány, může dojít k jejich uvědomění a následnému odstranění. Dalším cílem této diplomové práce je porovnat uvedené atributy stereotypů respondentů se zkušeností, s kriminálně odsouzeným mužem, s respondenty bez této zkušenosti. Tímto způsobem jsme schopni porovnat, jestli osobní zkušenost s kriminálně odsouzeným mužem může ovlivnit vytvořený stereotyp.

3.3 Výzkumné otázky

1. Jak vymezují obyvatelé České republiky kriminálně odsouzené muže?
2. Jaký je rozdíl vymezení atributů stereotypu osobami se zkušeností, s kriminálně odsouzeným mužem, s osobami bez této zkušenosti?
3. Jak si respondenti vysvětlují chování kriminálně odsouzeného muže?
4. Jaké vlivy jsou přítomny při vytváření stereotypů o odsouzených mužích?
5. Jaké kategorie atributů uvádějí respondenti o kriminálně odsouzených mužích nejčastěji?

3.4 Výzkumné hypotézy

- H1: Obyvatelé České republiky budou mít vytvořeny atributy stereotypu pro odsouzené muže.
- H2: Stereotypy o odsouzených mužích budou vykazovat negativní znaky.
- H3: Osoby se zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou budou uvádět i pozitivní atributy stereotypu odsouzeného.
- H4: Popisované kategorie stereotypů, osob se zkušeností a bez zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou, budou obsahovat minimálně jednu odlišnou kategorii prvního řádu.
- H5: Respondenti budou popisovat subjektivně intenzivní atributy stereotypu.
- H6: Respondenti budou ovlivněni hlavně mediálním faktorem.

4 Metodika

4.1 Metody výzkumu

Během mého výzkumu jsem se nechala inspirovat několika dalšími provedenými výzkumy stereotypů. D. Katz a K. Braly (1933) se zabývali výzkumem veřejných a soukromých postojů k rasovým a národnostním skupinám. Ve výzkumu byla zaměřena pozornost na deset rasových nebo národnostních skupin. Respondenti, v tomto případě studenti, byli požádáni o vybrání typických rysů z uzavřeného listu přídavných jmen. V rámci výsledků se výzkumníci zaměřili na 10 nejfrekventovanějších přídavných jmen, které studenti k navrženým kategoriím přiřadili. Tyto výsledky brali jako charakteristické představení určitých rasových a národnostních kategorií.

Druhou částí výzkumu bylo zjistit stupeň souhlasu s přiřazením charakteristik deseti rasovým a národnostním skupinám. Jinak řečeno, nejmenší číslo, které musí být přijato nebo zahrnuto k získání padesáti procentního souhlasu. Tímto se dá vyjádřit, že i když lidé nejsou jednoznační v odpovědi o typických rysech skupin, jsou o jejich rysech přesvědčeni. Technikami a postupy, které D. Katz a K. Braly (1933) použili při svém výzkumu, jsme se nechala ovlivnit a zapojila i do své realizace.

Druhým byl výzkum stereotypů etnických skupin (Esses, Zanna, 1995). Tento výzkum má dvě hlavní části, kdy měření stereotypů se v obou shoduje. První z nich se zaměřuje na vliv dočasné nálady na vyjádření etnických stereotypů. Druhý se zaměřuje na rozlišování etnických stereotypů s indukcí hudební nálady. Participanti obou částí výzkumu měli přiřazovat stereotypy určitým skupinám. Tímto způsobem se získávaly od participantů jednotlivé charakteristiky, získávaly se jejich hodnocení a prevalence v rámci skupiny. Jedním ze záměrů bylo zjištění, jestli tyto ukazatele budou nějak ovlivněny náladou nebo indukcí hudební nálady. Participanti byli požádáni o přiřazení typických charakteristik k šesti etnickým skupinám, které nejlépe charakterizovaly jejich typické členy. Poté byli požádáni o uvedení procenta, kolik členů etnické skupiny odpovídá uvedené charakteristice. Posledním úkolem bylo přiřazení valence stereotypu. U druhé studie bylo vyměněno pořadí valence stereotypu a uvedení procent.

Kapitola V. Francové v knize K. Hnilici (Hnilica, 2018) prezentovala výzkum zaměřený na analýzu obsahu stereotypů etnických a národnostních kategorií v české společnosti. Tento výzkum jsem vybrala právě z důvodu, že byl realizován v českém společenství. Cílem výzkumu byla analýza dat připsaných vlastností společností určitým sociálním kategoriím a představení obsahu stereotypů kategorií uvedené českou společností. Dalšími cíli bylo porovnat výsledky šetření s již dříve zrealizovaným výzkumem a diskutovat výsledky s dvěma představenými modely vytváření stereotypů. V. Francová použila metodu interpretativní obsahové analýzy a s použitím tematické analýzy a metody zakotvené teorie. Výzkum byl prováděn na etnických a národnostních kategoriích: Američan, Arab, Čech, Černoch, Japonec, Němec, Rom, Rus, Slovák, Ukrajinec, Vietnamec a Žid. Respondenti měli za úkol generovat atributy, které je napadnou, když přemýšlí nad výše uvedenými kategoriemi. V. Francová použila obsahovou analýzu, kdy nejdříve se zaměřila na třídění a definici vytvořených odpovědí. Poté rozdělovala odpovědi podle sémantické podobnosti do kategorií prvního řádu. Nakonec byly tyto kategorie shlukovány do konečných obsahově příbuzných dimenzí. Tyto dimenze byly vytvořeny jako proces tematické analýzy. Takto dokázala autorka z vybraných odpovědí dosáhnout přehledného zpracování výsledků, které bylo možné následně analyzovat v širším kontextu a diskutovat tyto výsledky podle předem zvolených výzkumných hypotéz, otázek a cílů.

Hlavnímu výzkumu předcházela přípravná část realizací před výzkumného šetření. První vytvořený otazník obsahoval 128 otázek z více směrů a byl proveden za pomoci 30 respondentů. Na základě analýzy jeho výsledků, jsme se rozhodli pro zrušení škál, které nepřinášeli dostatečně vhodný materiál pro další zkoumání. Předvýzkum sloužil k ověření a optimalizování připraveného hlavního výzkumu.

Pro sběr dat byla v této diplomové práci využita dotazníková metoda. Dotazník jsem vytvořila sama a obsahuje otevřený formát odpovědí. V rámci otevřeného formátu respondenti sami generují charakteristiky, které určí jako typické pro danou kategorii. V dotazníku je určen většinou minimální nebo maximální počet charakteristik, které má respondent zodpovědět (Hnilica, 2010).

První část dotazníku byla věnovaná určení demografických údajů respondentů. Otázky v této části byly zaměřeny na zjištění pohlaví, věku, místa bydliště, ukončeného

vzdělání a osobní zkušenosti respondentů s odsouzením, jak vlastním, tak někoho blízkého. Po tom následovaly čtyři sekce stejných otázek, které se ale zaměřovaly na jiné oblasti kriminální činnosti. Tyto sekce se týkaly kapesního zloděje, vařiče omamných látek, kuplíře a vraha. Tyto skupiny byly vybrány na základě rozdělení kriminálních deliktů Policií České republiky. Každá kategorie byla na začátku sekce popsána, aby nedocházelo k nepochopení kriminálního činu. Všechny sekce obsahovaly hlavní otázku: Respondenti byli požádáni, aby vygenerovali tři až pět osobních charakteristik, které je napadnou, když si vybaví jednu z předešlých kategorií odsouzených. Následoval prostor, aby respondenti označili, na škále jedna až pět, jak moc jejich předtím uvedená charakteristika odpovídá obecnému popisu každé z kategorií. Poslední částí sekce otázek jedné kategorie byla otázka, kdy respondenti odpovídali, čím si vysvětlují chování představitelů každé z kategorií. Poslední dvě otázky celého dotazníku byly zaměřeny na zjištění původu odpovědí a možného ovlivnění nastavení společnosti uvedených stereotypů. Díky možnosti povinnosti odpovědět na všechny potřebné otázky nedošlo k nezodpovězení žádné otázky, která měla být vyplněna.

Na konci sbírání údajů od respondentů byly všechny kategorie prvního řádu ohodnoceny na základě svých negativních vlastností. Tento krok byl učiněn pro získání přehledu negativních znaků všech kategorií prvního řádu. Výzkumníci hodnotili kategorie subjektivně na škále od -2 do 2, podle toho, jak je hodnotí negativně až pozitivně. Výsledky byly hodnoceny mnou a dvěma dalšími nezávislými osobami. Na základě těchto výsledků byly analyzovány opět odpovědi respondentů spolu s indexem negativity a intenzity.

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl sebrán, aby naplnil co nejvíce reprezentativní vzorek. Bylo tedy zapotřebí, aby dotazník vyplnilo co nejvíce lidí různého pohlaví, věku, vzdělání, místa bydliště a zkušeností nebo nezkušeností s odnětím svobody. Data byla sbírána napříč všemi kategoriemi, aby se tak dosáhlo co nejvyšší reprezentativnosti. Pro analýzu byla sebrána data od 184 respondentů. Dotazník byl online prezentován na sociálních sítích, hlavně pomocí Facebooku a na webových stránkách určených pro

dotazníkový sběr dat, vyplňto.cz. Na Facebooku byl dotazník sdílen na osobním profilu a na skupinách určených pro sběr dat. Aby se rozšířila působnost dotazníku, 25 respondentů odpovídalo osobně na papírovou verzi dotazníku. Tito respondenti byli z okruhu známých, kteří dostali za úkol ve svém místě pracoviště sdílet dotazník. Při sběru dat nebylo aktivované žádné vyřazující kritérium.

Výzkumu se účastnilo 117 žen a 67 mužů, celkem 184 respondentů. Průměr věkového rozpětí bylo 35,38 let ($SD = 13,98$), kdy minimální hodnota byla 16 let a maximální 81 let. Bohužel se věk respondentů nerozkládal na hranici normálního rozložení. Respondentů pod věkovou hranicí 30 let bylo statisticky více než respondentů nad touto hranicí. V oblasti vzdělání se zapojili respondenti ze všech stupňů vzdělání (13 osob se základním vzděláním, 26 vyučeno, 57 osob se vzděláním zakončeném maturitní zkouškou, 6 osob z vyšší odborné školy a 82 respondentů s vysokoškolským vzděláním). Respondenti s vysokoškolským vzděláním zastupují 44,6 % všech respondentů. Respondenti bylo zastoupeni po celé České republice, nejvíce v Praze, kdy jejich účast byla 42 osob (22,8 % z celkového počtu), nejméně z Libereckého kraje 6 osob (3,2 % z celkového počtu). Díky velikosti vzorku a jeho charakteristikám není možné výsledky výzkumu generalizovat.

V následující tabulce č. 1 je uvedeno zastoupení a rozdělení osob podle jejich zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou. Jsou zde uvedeny všechny informace ohledně pohlaví, vzdělání a místa bydliště respondentů.

Tabulka č. 1 – Zastoupení respondentů podle uvedené zkušenosti

	Uvedte, prosím, jestli jste byl v minulosti trestaný Vy nebo někdo z Vašich blízkých.			
	Ano, já	Ano, já i někdo z mé rodiny	Já ne, ale někdo z mých blízkých	Ani já, ani nikdo z mých blízkých
Žena	13	7	23	74
Muž	7	1	11	48
Základní škola	4	2	4	3
Střední škola s výučním listem	6	0	8	12
Střední škola s maturitou	8	3	12	34
Vyšší odborná škola	0	0	0	6
Vysoká škola	2	3	10	67
Praha	2	1	6	33
Středočeský kraj	0	1	6	24
Liberecký kraj	1	0	0	5
Ústecký kraj	1	0	1	5
Karlovarský kraj	1	0	2	5
Plzeňský kraj	0	1	1	5
Jihočeský kraj	2	1	2	5
Královéhradecký kraj	2	1	0	1
Pardubický kraj	2	0	1	6
Kraj Vysočina	3	1	2	7
Jihomoravský kraj	2	0	3	13
Olomoucký kraj	2	1	2	8
Moravskoslezský kraj	1	1	4	2
Zlínský kraj	1	0	4	3

4.3 Metody vyhodnocení

Metodami použitými ve vyhodnocování výsledků byla kvantitativní obsahová analýza. Obsahová analýza je potřebná metoda, pokud se snažíme o rozbor textu nebo nějakého sdělení. Je často způsobem pro zpracování dat z rozhovoru nebo dotazníku (Ferjenčík 2000). Kvantitativní obsahovou analýzu jsem použila, z důvodů docílení dostatečného statistického zpracování velkého počtu dat při, pro mě, největším možném konkrétním zpracování. Chtěla jsem tak docílit strukturované interpretace a možného zobecnění dat. Během tohoto procesu byla použita metoda otevřeného a selektivního kódování. Otevřené kódování je analýza dat, při které provádíme označování a kategorizaci dat. Při tomto postupu dochází k porovnávání podobností a rozdílů dat. V rámci selektivního kódování byly vytvořeny dimenze ze sloučených kategorií z otevřeného kódování (Strauss & Corbinová, 1999). Zároveň byla použita tematická analýza dat k získání vzoru společných témat uvedených v datech (Braun, Clarke 2006).

Všechny odpovědi byly elektronicky zaznamenány do předem připraveného sešitu v MS Excel 2010. Tyto hodnoty byly statisticky zpracovány v programu SPSS, za pomoci doc. Hnilici.

Kategorizace dat v tomto výzkumu měla několik fází. První kódování se týkalo všech uvedených atributů, které podleho sémantickému zpracování dat. V rámci tohoto výzkumu se sebralo celkem 2403 uvedených odpovědí respondentů. Jinak řečeno, atributy jsem slučovala podle významové podobnosti. Vyhledávala jsem slova, která si byla velmi významově podobná nebo totožná. Všem těmto kategoriím prvního řádu jsme přiřadila číslo, které se stalo základem pro statistickou analýzu. Tím vzniklo ze všech uvedených atributů 312 kategorií prvního řádu. Takto jsem spojovala slova, například: násilník, násilnický, násilný a vznikla kategorie „násilný“. Jiným příkladem může být kategorie „zoufalý“, kde jsem spojila slova: zoufalý, zoufalec, zoufalost, zoufání. Výsledky kategorizace jsem odesílala pro kontrolu vedoucí diplomové práce.

Na základě těchto kategorií jsem vytvořila kategorie druhého řádu, které obsahovaly tematicky podobné kategorie prvního řádu. Tato témata se dotýkala sociální, morální nebo třeba i fyzické oblasti. Všechny kategorie prvního řádu jsme opět prostudovala a shlukovala do nově vytvářejících se kategorií. Například do kategorie

druhého řádu „agresivní“ spadaly kategorie prvního řádu: agresivní, extrémista, násilný, nebezpečný, nenávistný, omezující a vzdor proti systému. Přiřazovala jsem do kategorie slova, která jsou spojena s druhem projevu agrese. Jiným příkladem může být kategorie „impulzivita“, která obsahovala slova: afektovaný, hysterický, choleric, impulzivní, nevyzpytatelný, výbušný, zatmění mozku. Tyto kategorie jsem zase vytvářela podle kategorií, která jsou spojena s podléháním náhlých emocí jedince. Tímto způsobem vzniklo 50 kategorií druhého řádu.

Závěrečným zpracováním kategorií druhého řádu bylo vytvoření jednotlivých dimenzí. Ty byly vytvořeny také na základě hlavních témat, které se při analýze dat objevovaly. Tímto způsobem jsem vytvořila 14 tematických dimenzí. Například dimenze „agrese“ vznikla spojením kategorií druhého řádu: agresivní, dominantní, pomstychtivý, sebekázeň a způsob agrese. Všechny tyto kategorie v sobě obsahují prvky útočného jednání. Obsahují také fyzické, ale i nefyzické prvky agrese. Dalším příkladem tematické dimenze je například „nekompetence“, ta vznikla za pomoci kategorií: hloupý, nekompetentní a neschopný. Všechny tyto kategorie se zaměřovaly na určité druhy nekompetence jedince ve více oblastech.

Při analýze dat docházelo i k vytvoření kategorie nezařazené, kde se vyskytly atributy, které jsem nebyla schopná zařadit do žádné jiné kategorie. V této kategorii se objevila slova: muž, obživa, recidivista, spolupachatel, v pohodě, gauner. Stejně tak se objevovaly odpovědi: nedokáži popsat, nevím nebo vulgární výrazy. Všechny tyto atributy jsou spojeny do dimenze nezařazené a následně podrobně rozděleny v každé kategorii.

Obdobný postup jsem zvolila i při kategorizaci odpovědí respondentů v otázce příčin vzniku chování odsouzených. Všechny vytvořené kategorie opět podléhaly zpracování na základě sémantické podobnosti nebo totožnosti. Tímto způsobem jsem vytvořila jen 41 kategorií prvního řádu. Zpracovávání těchto dat bylo jednodušší, a tak jsme se rozhodla pro podrobný popis i analýzu výsledků kategorií prvního řádu. Tímto způsobem vznikla kategorie „obživa“, která obsahovala spojení: musí se uživit, snahou opatřit si prostředky na obživu krádežemi, je to jeho způsob obživy, a další. Dalším příkladem může být kategorie „zábava“, která obsahuje spojení: pocit vzrušení a adrenalinu, je to pro něj zábava, baví ho to a další.

Poslední zkoumanou oblastí bylo zaměření se na možné ovlivnění vzniku stereotypu respondentů. Zde probíhala stejná kategorizace dat na základě sémantické podobnosti. Odpovědi byly rozděleny pouze do 5 kategorií. Jednou z nich byla kategorie „masová média“, v této kategorii byly spojeny výrazy: masmédia, média, televizní noviny, televizní zpravodajství nebo mediální obraz. Jiná kategorie, nazvaná „edukace“, vznikla spojením výrazů: školní prostředí, vzdělání, vyučování, nauka nebo školní stáže.

Na konci šetření byly všechny kategorie prvního řádu sloučeny do jednoho souboru. Tento soubor byl třemi nezávislými posuzovateli ohodnocen podle míry negativních a pozitivních znaků. Při analýze výsledků tohoto kroku došlo ke koeficientu korelace ICC = 0,976 ze 312 kategorií, které byly hodnoceny třemi posuzovateli. Na základě takto vysoké reliability se dá posuzovat, že výzkumné hodnocení má spolehlivý odhad valence atributů stereotypů.

5 Výsledky

5.1 Výsledky pro sekci kapesního zloděje

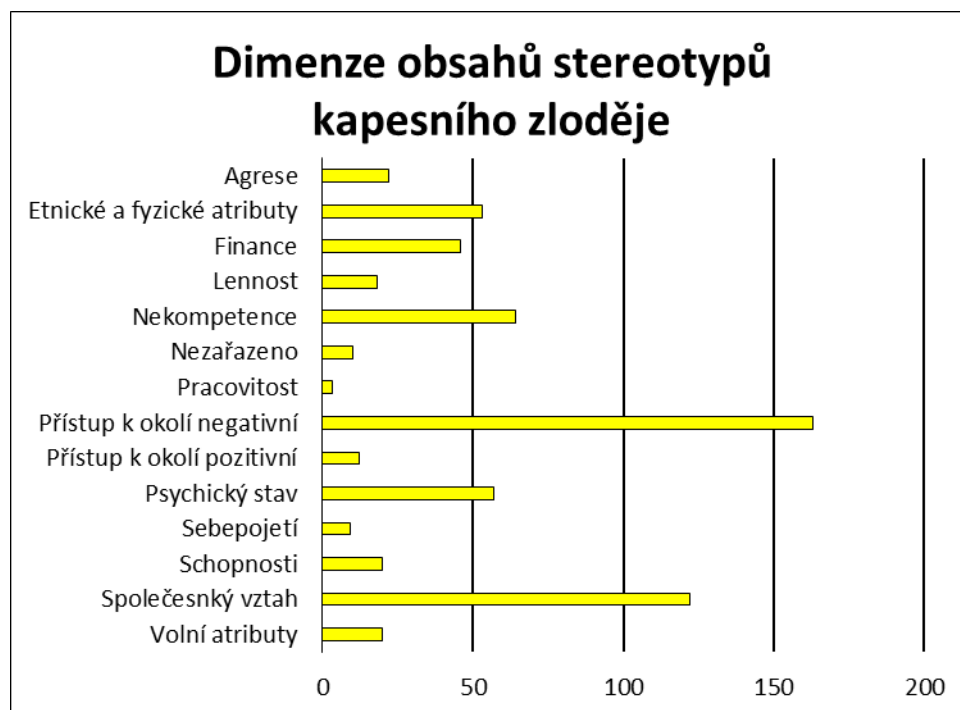
Výsledky získané z výzkumu jsou rozděleny do několika kategorií. Hlavním cílem této práce bylo zjistit obsah stereotypů, které si česká společnost vytváří vůči odsouzeným mužům. Výsledky kategorie prvního řádu, ze sekce muže odsouzeného v činu krádeže, popsaného jako **kapesní zloděj**, jsou popsány v tabulce č. 2. Celkem bylo sebráno v této sekci 619 atributů. Tyto výsledky uvádějí 20 sestupně seřazených nejčastěji uvedených atributů kategorie prvního řádu: **zoufalý, závislý, nevzdělaný, chudý, líný, drzý, sobec, bezohledný, nenápadný, feták, nezaměstnaný, nezodpovědný, lhostejný, hloupý, Rom, v nouzi, nemorální, snížená inteligence, bezdomovec a bez rodinného zázemí**. Nejvíce krát uvedené atributy „zoufalý“ a „závislý“ byly uvedeny respondenty ve 22 případech. Celkem bylo uvedeno 185 rozdílných atributů kategorie prvního řádu. Respondenti nedokázali odpovědět ve 40 případech, ze všech uvedených atributů v této sekci. 45 odpovědí nebylo zařazeno do žádné z kategorií prvního řádu.

V tabulce č. 2 je také uvedena valence a intenzita prvních dvaceti nejčastěji uvedených atributů stereotypu podle respondentů v sekci kapesní zloděj. Tabulka obsahuje průměrnou hodnotu valence a intenzity podle respondentů pro dvacet těchto dvacet atributů kategorie prvního řádu. Lze pozorovat, že všechny atributy, které jsou uvedeny mají zápornou valenční hodnotu, až na dva („nenápadný“ a „nezaměstnaný“), kteří mají valenční hodnotu neutrální. Průměrná valenční hodnota u atributu kapesního zloděje je **-1,07**. Zároveň je možné posuzovat, že respondenti uváděli poměrně intenzivní atributy. Průměrná hodnota intenzity u těchto atributů je **3,82**. Průměrná valence atributů celé sekce kapesní zloděj je **-0,77** a intenzita **3,78**.

Další kategorizací dat vzniklo 14 dimenzí. Dimenze jsou posledním stupněm kategorizace dat, kterou jsme v rámci výzkumu vykonala. Tento odstavec uvede tři nejčetnější dimenze uvedené respondenty v sekci kapesního zloděje. Výsledky v sekci kapesního zloděje poukazují hlavně na zaměření respondentů na „**negativní přístup zlodějů ke svému okolí**“. Tato dimenze byla nejčastěji zastoupena respondenty v rámci jejich odpovědí. Respondenti uvedli atributy patřící do této dimenze celkem 163krát. Do

této dimenze se řadí hlavně asociální a antisociální chování jedince, nespolečenský nebo záměrně negativní přístup jedince k okolí nebo k ženám. Druhou nejpočetnější zastoupenou dimenzí byl „**společenská vztah**“, v rámci, které respondenti uvedli 122 atributů řadících se do této dimenze. V rámci této dimenze se prolínají kategorie ukotvení jedince, sociální vyloučení, výchova, závislost na návykových látkách, životní situace nebo obecná saturace jedince. Třetí nejčtenější dimenzí uvedenou respondenty je „**nekompetence**“. V tomto případě respondenti nejčastěji poukazovali na nedostatečné schopnosti zlodějů. Do této dimenze se zařazovalo nedostatečné vzdělání a inteligence, neschopnost nebo nekompetence. Odpovědi respondentů se zařadilo do této dimenze celkem 64krát. Rozdělení odpovědí v rámci všech dimenzí je zobrazeno na grafu č. 1.

Graf č. 1 – Dimenze obsahů stereotypů sekce kapesní zloděj

Další zkoumaným jevem v této diplomové práci je souvislost mezi vlivem zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou, v tomto případě kapesním zlodějem, a absencí této zkušenosti s obsahy uvedených stereotypů. Názorné zobrazení je uvedeno v tabulce č. 6. Tato tabulka uvádí shodu osob se zkušeností s osobami bez zkušenosti

v umístění jako nejčtenějšího atributu „zoufalý“ (valence atributu = -1,00). Tento atribut nejčastěji volily osoby bez zkušenosti i se zkušeností. Druhým nejčastěji uvedeným atributem osob bez zkušenosti byl atribut „chudý“ (valence atributu = -1,00). Třetím byl atribut „závislý“ (valence atributu = -2,00). Osoby se zkušeností nejčastěji na druhém a třetím místě zároveň uváděli atribut „závislý“ (valence atributu = -2,00) a „drzý“ (valence atributu = -1,00).

5.2 Výsledky pro sekci vaříče omamných látek

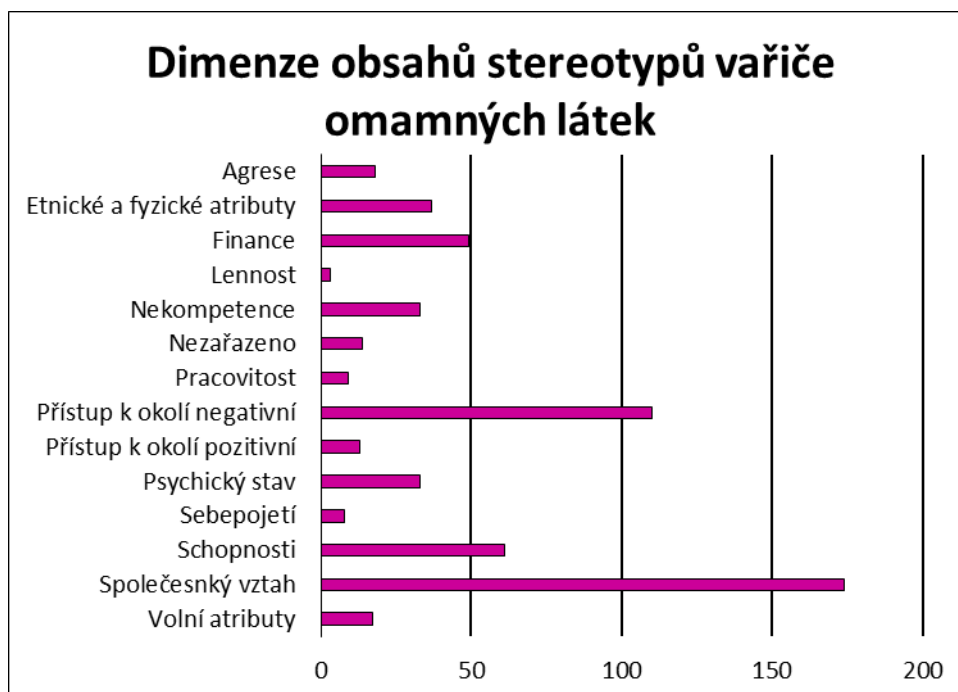
Výsledky, kategorie prvního řádu, získané pro sekci **vaříč omamných látek** jsou popsány v tabulce č. 3. Tato tabulka uvádí 20 sestupně seřazených nejčastěji uvedených atributů kategorie prvního řádu: **závislý, feťák, nezodpovědný, narkoman, chemik, na peníze, zručný, bez morálky, bezohledný, chamtivý, zoufalý, bez budoucnosti, lhostejný, hloupý, neupravený, sociálně vyloučený, nemorální, asociální a dealer**. Celkem bylo sebráno v této sekci 579 atributů. Nejvíce krát byl respondenty jasně uveden atribut „závislý“, přesně 69krát. S poměrně velkým rozdílem byl druhý atribut „feťák“, s přesným počtem 24 odpovědí Respondenti nedokázali odpovědět ve 37 případech, ze všech uvedených atributů v této sekci. 35 odpovědí nebylo zařazeno do žádné z kategorií prvního řádu.

V tabulce č. 3 je také uvedena valence a intenzita prvních deset nejčastěji uvedených atributů stereotypu podle respondentů v sekci vaříč omamných látek. Tabulka obsahuje průměrnou hodnotu valence a intenzity podle respondentů pro dvacet těchto dvacet atributů kategorie prvního řádu. Z tabulky je vidět že většina atributů, které jsou uvedeny mají zápornou valenční hodnotu. Výjimkou v tomto případě je atribut „chemik“, který má být hodnocen jako neutrální a zároveň atribut „zručný“, která je jako jediný hodnocen kladně hodnotou +2,00. Průměrná valenční hodnota u atributu vaříče omamných látek je **-1,14**. Zároveň je možné posuzovat, že respondenti uváděli poměrně intenzivní atributy. Průměrná hodnota intenzity u těchto atributů je **3,96**. Průměrná valence atributů celé sekce vaříč je **-0,75** a intenzita **3,93**.

Rozležení dimenzí v oblasti vaříčů omamných látek je následující. Nečastější zastoupenou dimenzí byl čistě „**společenský vztah**“, ten byl zastoupen v rámci odpovědí celkem 174krát. Tato dimenze odpovídá kategoriím, které obsahují životní

podmínky jedince, výchovu, sociální vyloučení ale i užívání návykových látek. Druhou nepočtenější dimenzí této sekce se stal „**negativní přístup k okolí**“. V rámci dimenzí byla zastoupena 110krát. Tato složka opět obsahuje hlavně kategorie zaměřující se na asociální a antisociální chování jedince vůči okolí, přístup k okolí, který zahrnuje i vztah konkrétně k ženám nebo nespolečenské chování jedince. Třetí dimenzí v pořadí byla uvedena dimenze „**schopnosti**“. Tato dimenze byla uvedena 61krát. Tato dimenze je překvapivě zaměřena pozitivněji než ostatní a skýtá kategorie, které jsou pozitivně zaměřeny, a i fungování ve společnosti. Patří sem schopnosti a předpoklady jedince nebo důraz na inteligenci. Všechny uvedené dimenze jsou popsány v grafu č. 2.

Graf č. 2 – Dimenze obsahů stereotypů sekce vaříčů omamných látek

Další zkoumaným jevem je souvislost mezi vlivem zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou, v deliktu vaření omamných látek, a s absencí této zkušenosti s obsahem uvedených stereotypů. Názorné zobrazení je uvedeno v tabulce č. 7. Tato tabulka uvádí shodu osob se zkušeností a osobami bez zkušenosti v umístění jako nejčtenějšího atributu „závislý“ (valence atributu = -2,00). Tento atribut nejčastěji volily osoby se zkušeností, ale byl nejčteněji zastoupen i v uvedených odpovědích osob bez zkušenosti.

Druhým nejčastěji uvedeným atributem osob bez zkušenosti i osob se zkušeností byl atribut „feták“ (valence atributu = -2,00). Třetím nejčastějším atributem, uvedeným osobami bez zkušenosti, byl „narkoman“ (valence atributu = -2,00) nebo „dealer“ (valence atributu = -2,00). Osoby se zkušeností nejčastěji na třetím místě uváděly atribut „bez budoucnosti“ (valence atributu = -1,33).

5.3 Výsledky pro sekci kuplíř

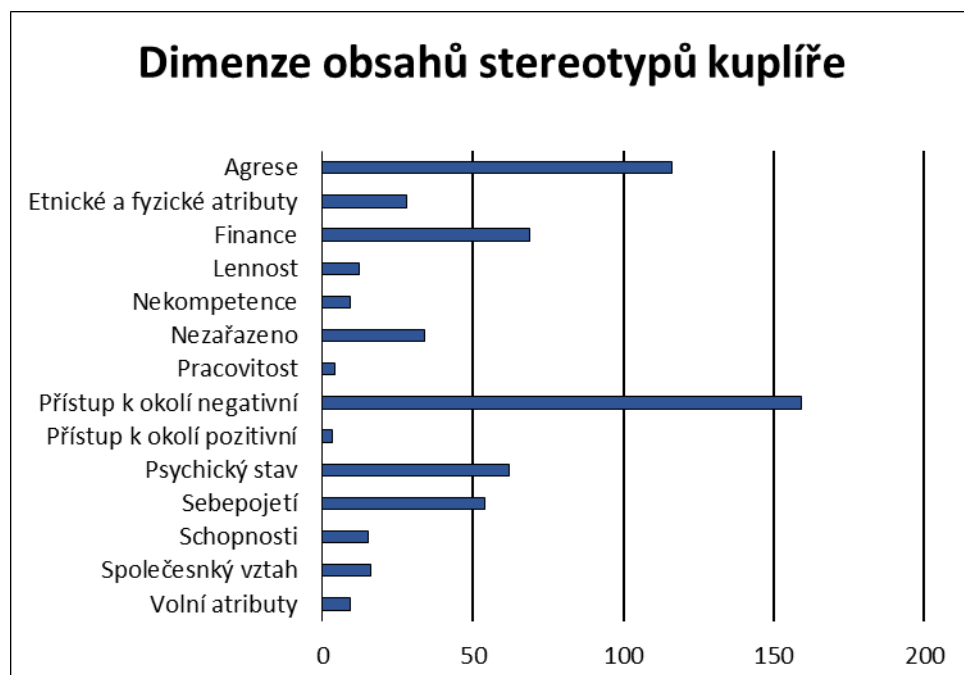
Výsledky kategorie prvního řádu získané pro sekci **kuplíř** jsou popsány v tabulce č. 4. Tato tabulka uvádí 20 sestupně seřazených nejčastěji uvedených atributů kategorie prvního řádu: **bez morálky, agresivní, arogantní, nevím, násilný, nemorální, chamtivý, bezcharakterní, bezohledný, na peníze, dominantní, zlý, manipulativní, egoista, mocenský, líný, sobec, potřeba moci, bez úcty**. Celkem bylo sebráno v této sekci 590 atributů. Nejvíce krát uvedený atribut v sekci kuplíř byl „bez morálky“, celkem 25krát. Hned za ním byl jen o jeden početní rozdíl, to je 24krát, uveden atribut „agresivní“. V této sekci bylo získáno celkově 161 rozdílných atributů. Respondenti nedokázali odpovědět ve 33 případech, ze všech uvedených atributů v této sekci. 24 odpovědí nebylo zařazeno do žádné z kategorií prvního řádu.

V tabulce č. 4 je také uvedena valence a intenzita prvních deset nejčastěji uvedených atributů stereotypu podle respondentů v sekci kuplíř. Tabulka obsahuje průměrnou hodnotu valence a intenzity podle respondentů pro dvacet těchto dvacet atributů kategorie prvního řádu. Z tabulky je vidět že všechny atributy jsou negativní, pouze atribut „arogantní“ je neutrální. Průměrná valenční hodnota u atributů kuplíře je **-1,56**. Zároveň je možné posuzovat, že respondenti uváděli poměrně intenzivní atributy. Průměrná hodnota intenzity u těchto atributů je **4,01**. Průměrná valence atributů celé sekce kuplíř je **-0,94** a intenzita **3,99**.

Rozdělení dimenzí v sekci kuplířů je uvedena v grafu č. 3. Nejčetnější zastoupená dimenze v této sekci je opět „**negativní přístup k okolí**“. Tato dimenze byla zastoupena celkem 159krát z celkového počtu odpovědí v této sekci. Opět se respondenti zaměřovali hlavně na asociální a antisociální chování jedince vůči okolí. Nespolečenské chování a přístup k okolí, který opět zahrnuje i vztah a chování se směrem k ženskému pohlaví. Druhou nejpočetněji zastoupenou dimenzí se ukázala „**agrese**“. Tato dimenze

byla uvedena celkem 116krát. Do této dimenze se zařazují hlavně kategorie týkající se agresivity, dominance, manipulace nebo různých způsobů vykonávání agrese. Třetí uvedenou dimenzí jsou „finance“. Tato dimenze byla uvedena celkem 69krát. Hlavními kategoriemi v této dimenzi je zaměření se na zisk a pozitivní nebo negativní přístup k finančním prostředkům.

Graf č. 3 – Dimenze obsah stereotypů sekce kuplířů

V tabulce č. 8 jsou uvedeny údaje o obsazích nejčtenějších atributů rozdělených podle osob se zkušeností a bez zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou v činu kuplířství. Osoby bez zkušenosti uváděly jako nejčtenější atribut „bez morálky“ (valence atributu = -1,67). Druhým a třetím nejčtenější atribut zároveň byly „arogantní“ (valence atributu = -2,00) a „násilný“ (valence atributu = -2,00). U osob se zkušeností se nejčastěji objevil atribut „na peníze“ (valence atributu = -1,00). Na druhém místě bylo ale uvedeno hned několik atributů se stejnou četností odpovědí „agresivní“ (valence atributu = -2,00), „arogantní“ (valence atributu = -2,00), „chamtivý“ (valence atributu = -1,33), „dominantní“ (valence atributu = -1,00) a „sobec“ (valence atributu = -2,00).

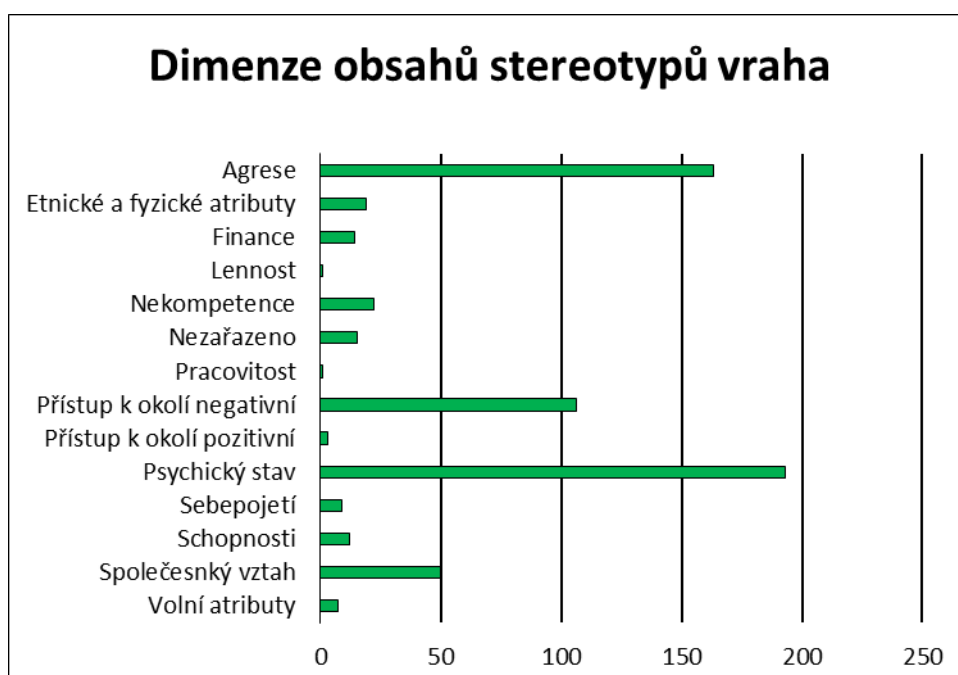
5.4 Výsledky pro sekci vrah

Výsledky kategorie prvního řádu získané pro sekci **vrah** jsou popsány v tabulce č. 5. Tabulka uvádí 20 sestupně seřazených nejčastěji uvedených atributů kategorie prvního řádu: **agresivní, násilný, zlý, duševně nemocný, impulzivní, emočně nestabilní, psychická porucha, afektovaný, bez sebekázně, bezcitný, nebezpečný, zoufalý, nemorální, pomstychtivý, žárlivý, psychopat, chladnokrevný, nenávistný, závislý, choleric**. Celkem bylo sebráno v této sekci 615 atributů. Nejvíce krát uvedený atribut „agresivní“ byl uveden respondenty celkem 48krát. Druhým v pořadí byl s poměrně velkým rozdílem atribut „násilný“, který byl uveden 27krát. V této sekci bylo uvedeno celkem 155 rozdílných atributů. Respondenti nedokázali odpovědět ve 10 případech, ze všech uvedených atributů v této sekci. 13 odpovědí nebylo zařazeno do žádné z kategorií prvního řádu.

V tabulce č. 5 je také uvedena valence a intenzita prvních deset nejčastěji uvedených atributů stereotypu podle respondentů v sekci kuplíř. Tabulka obsahuje průměrnou hodnotu valence a intenzity podle respondentů pro dvacet těchto dvacet atributů kategorie prvního řádu. Z tabulky je vidět že všechny atributy jsou negativní. Průměrná valenční hodnota u atributů kuplíře je **-1,63**. Zároveň je možné posuzovat, že respondenti uváděli poměrně intenzivní atributy. Průměrná hodnota intenzity u těchto atributů je **4,04**. Průměrná valence atributů celé sekce vrah je **-1,05** a intenzita **3,87**.

Uvedené dimenze v sekci vraha jsou podrobněji uvedené v grafu č. 4. Nejvíce krát uvedená dimenze této sekce je „**psychický stav**“. Tato dimenze byla uvedena celkem 193krát, a tak se stává nejvíce krát uvedenou dimenzí všech sekcí. Pod tento název se řadí kategorie různé psychopatologické poznatky, emoční nestabilita, frustrace, impulzivita nebo vnitřní postoje jedince. Druhou nejčastěji uvedenou dimenzí je „**agrese**“. Do této dimenze se zařazují kategorie týkající se agrese, dominance manipulace nebo i sebekázně a způsobu agresivního chování. Tato dimenze byla v rámci výsledků uvedena celkem 163krát. Poslední uvedenou dimenzí, která bude uvedena je opět „**negativní přístup k okolí**“. Tato dimenze stejně tak jako v předchozích sekcích obsahuje hlavně asociální a antisociální chování jedince směrem ke společnosti. Celkem byla v této sekci uvedena 106krát.

Graf č. 4 – Dimenze obsahů stereotypů sekce vrahů

Tabulka č. 9 uvádí rozdělení vlivu zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou v činu vraždy s osobou bez této zkušenosti a obsahem uváděných stereotypů. Osoby se zkušeností i bez zkušenosti s osobou odsouzenou v činu vraždy uvedly jako nejčtenější atribut „agresivní“ (valence atributu = -2,00). Jako druhým nejčastějším atributem osob bez zkušeností byl uveden atribut „násilný“ (valence atributu = -2,00). Jako třetím byl atribut „zoufalý“ (valence atributu = -1,00). Osoby se zkušeností uvedli jako druhou nejčastější charakteristiku „emočně nestabilní“ (valence atributu = -1,00). Třetím nejčtenějším atributem se stal „chladnokrevný“ (valence atributu = -2,00).

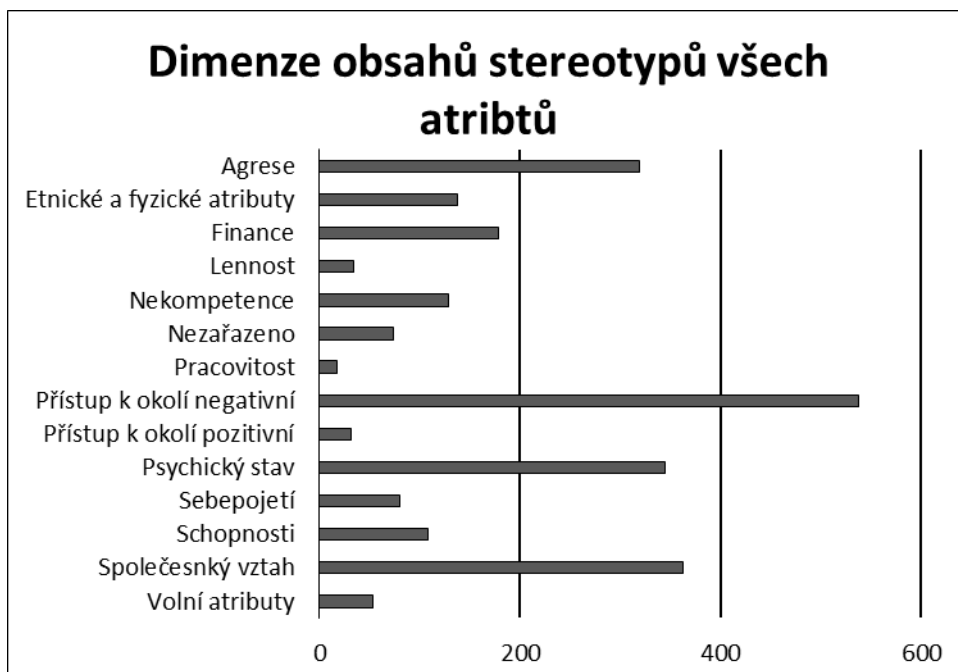
5.5 Výsledky všech uvedených atributů

Výsledky kategorie prvního řádu získané ze všech uvedených atributů se nachází v tabulce č. 10. Tabulka uvádí 20 sestupně seřazených nejčastěji uvedených atributů kategorie prvního řádu: **závislý, agresivní, násilný, nemorální, zoufalý, bez morálky, bezohledný, zlý, chamtivý, feťák, arogantní, líný, nevím, sobec, nezodpovědný, nevzdělaný, na peníze, lhostejný, hloupý, nebezpečný**. Nejvíce krát uvedený atribut „závislý“ byl uveden respondenty celkem 104krát. Druhým nejčastěji se objeveným

atributem se stal „agresivní“, který byl uveden 82krát. V této sekci bylo uvedeno celkem 312 rozdílných atributů.

V rámci zjišťování celostního přehledu odpovědí uvedených atributů je v grafu č. 5 uveden i přehled nejčastěji uvedených dimenzí v rámci celého spektra výzkumu. Úplně nejčastějším zaměřením se respondentů bylo na dimenzi, která obsahuje kategorie týkající se vztahování se jedince k okolí. Dimenze „**negativní přístup k okolí**“ obsahuje právě hlavně přístup k okolí, který je nespolečenský, asociální nebo antisociální. Atributy spadající do této dimenze byli uvedeny v rámci výzkumu celkem 538krát. Druhou dimenzí, která byla celkově nejvíce uváděna je „**společenský vztah**“. Tato dimenze se zaměřuje opět na společenské postavení jedince. Jeho životní situaci, ukotvení, saturaci, výchovu nebo užívání návykových látek. Třetí nejčastější uvedenou dimenzí je „**psychický vztah**“. Tato dimenze byla uvedena hlavně v rámci sekce vraha a obsahuje kategorie pojednávající o duševní stabilitě, psychopatologii nebo impulzivité.

Graf č. 5 – Dimenze obsahů stereotypů všech uvedených sekcí

5.6 Výsledky kategorií „nevím“ a „nezařazeno“

Důležité za zmínku ještě stojí výsledky skupin nezařazeno a nevím. V kategorii nevím byly zařazeny všechny odpovědi, kdy respondenti nebyli schopni nebo nedokázali odpovědět. Kategorie nezařazeno obsahovala hlavně výrazy, které jsem já ani další výzkumníci nebyli schopni zařadit do žádné z vytvořených kategorií. Tato kategorie obsahovala slova jako: „obživa“, „Babiš“, „hodnoty“ nebo „v pohodě“. Do této kategorie byly také přidány vulgární výrazy, které respondenti uváděli.

V kapitole výsledky jsou u každé sekce uvedeny hodnoty, které tyto dvě kategorie nabývali. Největší počet nezodpovězených odpovědí i nezařazených odpovědí je v sekci kapesního zloděje. Nejmenší četnosti v těchto kategoriích jsou u sekce vrah. Z výsledků není jasné, z jakého důvodu došlo k tomuto poměrně velkému rozdílu mezi první a poslední sekcí. Možnou teorií ale může být třeba, že obraz kapesního zloděje a popis jeho typických charakteristik je mnohem obecnější než popis vraha. Dalším možným vysvětlením může být i to, že respondenti uvedli, že jsou velmi často ovlivněni médií nebo televizním zpracováním odsouzeným. Je pravdou, že v dnešní době jsou více komentovány a vytvářeny filmy spíše o závažnějších trestních činech než třeba například o kapesních zlodějích. Tím pádem si mohou i respondenti snadněji vytvořit obraz a popis vraha než kapesního zloděje. Vliv na odpovědi respondentů může mít i pořadí uvedených sekcí na které respondenti odpovídali. Všechny tyto teorie ovšem jsou založeny pouze na domnělé interpretaci získaných dat.

5.7 Výsledky vysvětlení chování odsouzených

V této kapitole jsou uvedeny výsledky výzkumu v oblasti vysvětlení chování odsouzených respondenty. Výsledky v první oblasti vysvětlení chování odsouzených v sekci kapesního zloděje jsou zobrazeny v tabulce č. 11, zde je uvedeno deset nejčastějších atributů uvedených respondenty v sekci kapesního zloděje. Tato tabulka uvádí 5 statisticky významných vysvětlení, v rámci kategorií prvního řádu, které uvedli respondenti: **potřeba zisku, snadné a rychlé obohacení se, lenost, zoufalství a výchova**. Nejčastějším vysvětlením chování odsouzených v řinu kapesní krádeže je „potřeba zisku“, která byla respondenty uvedena celkem 36krát. Stejně tak se významově trochu podobá i druhá v pořadí kategorie prvního řádu „snadné a rychle

obohacení se“, které bylo uvedeno celkem 28krát. Ne všechny odpovědi se zabývali jen funkcí zisku pro zloděje, ale i okolními možnými osobnostními nebo situačními faktory jako je „lenost“, uvedeno 19krát nebo „zoufalství“ odsouzených, uvedeno 15krát. Respondenti se tak zaměřili i na výchovné prvky, uvedeny 14krát, které mohou mít vliv na chování odsouzených.

Druhou zkoumanou sekcí bylo vysvětlení chování odsouzených v činu výroby omamných látek. V tabulce č. 12 je uvedeno 10 nejčtenějších vysvětlení chování vaříče omamných látek. Statisticky významné vysvětlení, v rámci kategorií prvního řádu, byly pouze tři: **uživatel návykových látek, potřeba zisku, snadné a rychlé obohacení se**. Respondenty bylo nejvíce krát uvedeno jako vysvětlení užívání návykových látek, celkem 67krát. Zde je vidět poměrně vysoká shoda vysvětlení respondentů v porovnání s jinými případy tohoto výzkumu. Další dvě kategorie prvního řádu už měli poloviční shodu respondentů. „Potřeba zisku“ byla uvedena celkem 36krát a „snadné a rychlé obohacení se“ bylo uvedeno celkem 24krát. Další pokračující výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 12, ale nejsou statisticky významné.

Třetí sekcí bylo zaměření se na vysvětlení chování u kuplířů. V tabulce č. 13 je uvedeno deset nejčtenějších vysvětlení, které respondenti v souvislosti s chováním muže odsouzeného v činu kuplířství. Statisticky významných je prvních 5 uvedených kategorií prvního řádu: **potřeba moci, snadné a rychlé obohacení se, potřeba zisku, nedostatek morálních zásad a lenost**. Na rozdíl od předešlých uvedených výsledků se zde objevili vysvětlení, které nejsou zaměřeny jen na zisk, ale i na jiné potřeby odsouzeného. Například „potřeba moci“ byla uvedena respondenty celkem 38krát. Následovali kategorie zaměřené na zisk a to „snadné a rychlé obohacení se“, uvedeno celkem 31krát, a „potřeba zisku“, uvedena celkem 27krát. „Nedostatek morálních zásad“ byl uveden 17krát. Stejně jako v předešlých tabulkách respondenti zde uvedli vysvětlení lenosti odsouzeného, a to celkem 12krát.

Poslední zkoumanou oblastí byla sekce vraha. Tabulka č. 14 uvádí 12 nejčtenějších vysvětlení chování vraha. Statisticky významných kategorií prvního řádu je 7: **impulzivita, psychická labilita, touha po pomstě, řešení problémů, zoufalství, agrese, nedostatek morálních zásad**. Nejčtenější vysvětlení, které respondenti uvedli byla „impulzivita“, celkem byla uvedena v odpovědích 49krát. Na nestabilní

psychickou pohodu bylo zaměřeno i druhé vysvětlení „psychická labilita“, které respondenti uvedli celkem 25krát. Vnitřní pohnutky, které mohou vést muže ke spáchání vraždy, jako je „touha po pomstě“ byly uvedeny celkem 15krát. Celkem 14krát bylo uvedeno vysvětlení, že vražda je způsobem „řešení problémů“. Poslední dvě uvedené vysvětlení byli zaměřeny na agresivní chování, celkem 12krát, a „nedostatek morálních zásad“, celkem 11krát.

5.8 Výsledky vlivů vzniku stereotypu

Poslední zkoumanou oblastí byl aspekt, který respondenti uvádí jako vliv při vytváření charakteristik k jednotlivým sekcím odsouzeným. V této části se respondenti velmi shodovali, uvedli pouze na 5 kategorií prvního řádu. Dá se tak posuzovat, že respondenti byli v této otázce velmi jednotní. Mezi následujícími 5 kategorií, sestupně seřazeno, patřilo: **masová média, osobní zkušenost, mínění společnosti, filmové zpracování, a edukace**. V tabulce č. 15 je uveden přehled těchto kategorií i s příslušnými četnostmi uvedených odpovědí. Ze všech nejčastější díl vlivu byl respondenty uveden vliv „masových médií“. Tento pojem byl uveden celkem 83krát (45,11 %), což je více než polovina všech odpovědí. Druhým nejčastěji uvedeným vlivem je „osobní zkušenost“ s některým z uvedených typu odsouzených. Tento pojem byl uveden 48krát (26,09 %). Třetím v pořadí byl uveden vliv „mínění společnosti“. Tento pojem vyjadřoval vliv uvažování okolních lidí respondenta ve společnosti. Tento pojem byl uveden respondenty 21krát (11,41 %).

5.9 Výsledky výzkumných hypotéz

V první hypotéze jsem se domnívala, že obyvatelé České republiky, v tomto případě respondenti výzkumu, budou mít vytvořeny atributy stereotypu o odsouzených osobách. Testovali jsme tak výzkumnou hypotézu H1 oproti alternativní hypotéze H0₁.

H1: Obyvatelé České republiky budou mít vytvořeny atributy stereotypu pro odsouzené muže.

H0₁: Obyvatelé České republiky nebudou schopni vytvořit atributy stereotypu pro odsouzené muže.

Vzhledem k tomu, že respondenti uvedli celkem 2403 atributů stereotypu v rámci tohoto výzkumu, danou hypotézu **přijímáme**.

V rámci druhé hypotézy jsem se domnívala, že uvedené atributy stereotypů budou vykazovat negativní znaky. Testovali jsme tak výzkumnou hypotézu H2 oproti alternativní hypotéze H0₂.

H2: Stereotypy o odsouzených mužích budou vykazovat negativní znaky.

H0₂: Stereotypy o odsouzených mužích nebudou vykazovat negativní znaky

Díky valenčnímu hodnocení třemi posuzovateli a zanalyzovaných výsledků, můžeme určit, že průměr všech valence všech uvedených atributů v každé sekci se pohybuje v záporných hodnotách. V tomto případě danou hypotézu **přijímáme**.

Při řešení třetí výzkumné hypotézy jsem se domnívala, že respondenti budou uvádět podle nich intenzivní atributy stereotypu. Testovali jsme tak výzkumnou hypotézu H3 oproti alternativní hypotéze H0₃.

H3: Osoby se zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou budou uvádět i pozitivní atributy stereotypu odsouzeného.

H0₃: Osoby se zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou nebudou uvádět i pozitivní atributy stereotypu odsouzeného.

Podle analýzy výsledků bylo rozpoznáno, že všechny uvedené nejčastější atributy, rozdělené podle osob se zkušeností a bez zkušeností, jsou negativní. V tomto případě výzkumnou hypotézu **zamítáme**.

Čtvrtá výzkumná hypotéza se zabývala hlavně rozdílem popisu odsouzených osobami se zkušeností a bez zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou. Testovali jsme tak výzkumnou hypotézu H4 oproti alternativní hypotéze H0₄.

H4: Popisované kategorie stereotypů, osob se zkušeností a bez zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou, budou obsahovat minimálně jednu odlišnou kategorii prvního řádu.

H04: Popisované kategorie stereotypů, osob se zkušeností a bez zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou, nebudou obsahovat žádnou odlišnou kategorii prvního řádu.

Díky interpretaci výsledků lze určit, že v každé sekci se respondenti i se zkušeností i bez zkušeností, lišili minimálně v jedné ze třech nejpočetnějších kategorií prvního řádu, které v rámci dotazníku výzkumu vedli. Proto tuto výzkumnou hypotézu **přijímáme**.

V rámci páté hypotézy jsem se zabývala Testovali jsme tak výzkumnou hypotézu H5 oproti alternativní hypotéze H05.

H5: Respondenti budou popisovat subjektivně intenzivní atributy stereotypu.

H05: Respondenti budou popisovat subjektivně neintenzivní atributy stereotypu.

Díky analýze intenzity uvedených atributů lze určit, že všechny uvedené atributy v jednotlivých sekcích se pohybují nad polovinou minimálně o 1,28 bodu. V tomto případě danou hypotézu **přijímáme**.

Poslední uvedená hypotéza se zabývá vlivy, které působí na vytváření stereotypů. Testovali jsme tak výzkumnou hypotézu H6 oproti alternativní hypotéze H06.

H6: Respondenti budou ovlivněni hlavně mediálním faktorem.

H06: Respondenti budou ovlivněni hlavně jiným faktorem než mediálním.

Díky získaným výsledkům z výzkumu lze uvést, že jasně nejpočetnější skupina respondentů sama uvedla, že jsou ovlivněni masovými médii. Proto tuto výzkumnou hypotézu **přijímáme**.

6 Diskuze

6.1 Diskuze obsahu stereotypů všech uvedených sekcí

Hlavním cílem této práce bylo popsat stereotypy odsouzených mužů obyvateli České republiky. V následující části diskuze jsou popsány atributy i dimenze, kterými popisují respondenti kriminálně odsouzené muže. Tím bude zodpovězena první a pátá výzkumná otázka i hlavní cíl výzkumu.

Respondenti připisovali odsouzeným v sekci kapesní zloděj charakteristiky, které se zaměřovaly hlavně na asociální prvky jedince. To jsou prvky, které jsou patologické a jsou zaměřeny proti morálce a fungování společnosti. Podle těchto výsledků se kapesní zloději vyznačují hlavně porušováním norem, které si společnost nastavila. Může to souviset i s často zmiňovanými životními podmínkami, kterými si jedinci podle respondentů prochází nebo také rodinným zázemím a výchovou. V tomto případě by mohly životní podmínky jedince přivést až ke konání kriminální činnosti. Jedná se o logický důsledek chování kapesních zlodějů. Podobně je tomu i s výchovou, kdy jedince mohou ovlivnit vzorce chování, které mu jsou předávány od rodiny nebo jeho blízkého sociálního prostředí. Další charakteristikou, kterou jedinci disponují, je určitá nekompetence. Respondenti se často zaměřují na sníženou inteligenci kapesních zlodějů nebo na jejich nekompetenci žít morálně přípustný život. Nejspíše podle respondentů člověk s průměrným intelektem by se nedopouštěl takovéto kriminální činnosti. Tato oblast může obsahovat i uváděné užívání návykových látek. Stejně tak často respondenti hodnotili negativní finanční situaci osob odsouzených, kdy by jejich činy mohly vyústit ve snadné a rychlé řešení jejich finančních problémů. Respondenti ale připisovali kromě situačních faktorů také osobní charakteristiky jedincům, jako je „lenost“ nebo „neochota pracovat“. Zároveň se objevovaly i etnické atributy, které se nejčastěji spojovaly s romským původem.

Pro další sekci, vaříče omamných látek, se respondenti nejvíce krát zaměřovali na kategorie slov, které nesou asociální prvky. Hlavně na atributy, které mají vliv na chování jedince směrem ke společnosti. Podle udaných atributů se jedinec o společnost, ve které žije, nezajímá a spíše se vyhýbá zodpovědnosti společensky posilujícího fungování v ní. Kategorie, které jsou spojeny s užíváním návykových látek, se staly

nejčtenějšími v sekci vařiče omamných látek. Tento jev si vysvětlují přiřazením obrazu závislého na omamných látkách, který má vlastní potřeby, které ale protizákonně vyrábí a distribuuje. Odsouzený se tak zaměřuje na zisk z prodeje látek, což respondenti také uváděli jako jednu z charakteristik. Všechny tyto atributy souvisí s podstupováním určitých rizik. Respondenti znovu poukazovali na životní podmínky kriminálně odsouzených v této oblasti, kdy je i zoufalá situace nebo jejich závislost může přivést k výrobě drog. V obsahu stereotypu se objevily i kategorie fyzických atributů a nekompetencí jedince, kdy respondenti spojují odsouzeného s negativním vzhledem a sníženou inteligencí. Na druhou stranu byly vařiči omamných látek přivlastněny pozitivní charakteristiky v podobě schopností. Podle respondentů je potřeba některých mentálních i fyzických schopností pro úspěšnou výrobu omamných látek. Odsouzený v této sekci se tak stává i částečně pozitivně vnímaným jedincem.

V třetí sekci v diplomové práci jsem se zabývala kuplířstvím. I když stejně jako u ostatních respondentů popisovali hlavně asociální chování. Objevily se tu i nové skupiny charakteristik, které předtím aktivně zmíněné nebyly. Dalším uváděným prvkem stereotypu o kuplířích je zaměření se na moc nebo na dominující postavení. Podle respondentů je pocit moci nebo možnost ovládat ostatní důležitým prvkem pro osobu kuplíře. Dalším atributem v odpovědích respondentů byla agrese. Agrese je spojena s dominancí a s mocenskými postoji jedince. Agrese tak může být prostředkem pro získání mocenského postavení vůči členům společnosti. Stejně tak se může jednat i o sebepojetí, které respondenti také v dotazníku často krát zmiňovali. Pocit nadřazenosti oproti ostatním, často krát oproti ženskému pohlaví, může kuplíře stavět do výsostného postavení. Tato sekce je spojena i s leností a zaměřením na zisk. Podle odpovědí respondentů jsou kuplíři častokrát neochotni pracovat sami, a proto využívají někoho jiného, na kom později vydělávají.

Poslední sekci se staly otázky týkající se vraha. Pro mě není překvapením, že nejvíce krát zastoupena je skupina atributů, která je spojena s agresí nebo způsobem, jakým může být agrese vykonávána. Většina respondentů udávala odpovědi, které byly ve spojitosti s agresivním chováním a proječováním agrese vůči jiným lidem. Pro velkou část respondentů je možná nepochopitelná osoba vraha, a tak ji připisují duševní onemocnění a psychickou labilitu. Stereotypní vnímání osoby vraha se tak stává

snadněji pochopitelná a odosobněna od lidskosti. Dalšími popisovanými charakteristikami, které spolu mohou souviset, byla oblast impulzivitu a sebekázně. Častými odpověďmi byla skupina kategorií prvního řádu, které se zaměřovaly na impulzivní nebo nestabilní chování jedince. Uváděné impulzivní chování a také nedostatek sebekázně může vyvolat zkratkovité jednání, které může být završeno zabitím jiné osoby. Oproti ostatním sekcím, kde byly uváděny většinou na prvním místě kategorie narušení morálního prvku spolužití ve společnosti, mezi charakteristikami vraha se neobjevily tak znatelně. Nakonec se zde také objevily atributy týkající se životní situace jedince, který může být v zoufalé situaci nebo uživatelem návykových látek, který se rozhodne pro dokonání tohoto typu trestného činu.

Z analýzy výsledků je možné pozorovat, že respondenti uváděli nejvíce negativní atributy u sekce vrah a nejméně negativní atributy v sekci kapesní zloděj. Tento výsledek odpovídá i diskuzi v předešlé části. Pro respondenty je osoba vraha vykazuje více negativních prvků, než osoba kapesního zloděje nebo vaříče. Změna je ovšem viditelná při analýze intenzity. Respondenti uváděli nejvíce intenzivní atributy v sekci kuplíře a nejméně opět v sekci kapesního zloděje. Dá se tak diskutovat, že respondenti považují své přiřazené atributy jako nejvíce odpovídající na celou skupinu kuplířů nejvíce.

I když respondenti uváděli charakteristiky předem daných kriminálních činů, je důležité zohlednit i jaké atributy uváděli celkově nejčastěji při zodpovídání otázek dotazníku. Nejčastěji uváděnou skupinou atributů byly asociální projevy odsouzených jedinců. Je zřejmé, že se respondenti zaměřili široce na atributy, které nekorelují s jejich zabudovanými morálními představami. Dalším poměrně často uváděnou skupinou atributů je zaměření se na agresivní prvky jedinců. Tato skupina odpovědí hrála roli hlavně u posledních dvou kategoriích, vraha a kuplíře. Zde se uplatňovaly prvky agresivního chování a uplatňování moci nad druhými. Kategorie, která byla také často uváděna, je zaměření se na zisk. Respondenti se tak sami zaměřují nejdříve na oblast zisku a jeho získávání. Kriminální život je také podle respondentů spojován často s užíváním návykových látek. Odsouzení mají uvedené v každé sekci prvky závislosti. Je tak otázka, jestli závislost na návykových látkách je vždy hodnocena společností tak negativně, že je často spojena s kriminální činností odsouzených. Je primárním znakem

kriminální činnost nebo závislost. Respondenti také často poukazují na neschopnost a nekompetenci odsouzených. Mezi častými odpověďmi bylo zaměření na nízkou inteligenci jedince, neschopnost obstát kvalitně v životě nebo se postavit své situaci. Vyplývá z toho, že si respondenti vytváří obraz o odsouzených jako o někom, kdo se nezastává o svůj vlastní život. S tím mohou být spojeny i atributy lenosti a životní situace, které byly také často zmiňovány ve výzkumu.

V tuto chvíli je jasné, že obyvatelé České republiky mají vytvořené stereotypy o kriminálně odsouzených mužích. V rámci výzkumu jsme nasbírali přes 2403 atributů, které respondenti o odsouzených uvedli. Tím pádem se nám potvrzuje první výzkumná hypotéza o tom, že respondenti budou mít vytvořeny stereotypy o odsouzených mužích. Respondenti byli schopni udat tři a více atributů stereotypu, které odpovídaly na otázku uvedení charakteristik o jednotlivých typech trestních činů.

Shrnutím na závěr se dá říci, že respondenti v uvádění atributů kategorie prvního řádu stereotypů jednotlivých sekcí se obraceli hlavně na osobnostní faktory jedinců. Sice v sekci kapesního zloděje to tak neplatí a hrál největší roli situační kategorie prvního řádu. Ty se zaměřovaly hlavně na situace, které mohou odsouzeného vést ke konání trestných činů. U ostatních sekcí byl ale kladen větší důraz na osobnostní složky jedince, které ovlivňují jeho chování. Každá sekce se od sebe liší a má jedinečnou skladbu atributů obsahu stereotypu, ale sekce kapesního zloděje a vařiče omamných látek jsou si více podobné, stejně tak sekce kuplíře a vraha mají více společných atributů.

6.2 Diskuze dimenzí

Uvedením dimenzionálního rozdělení se můžeme obecněji zaměřit na témata, která respondenti ve spojitosti s odsouzenými uvádějí. V rámci sekce kapesní zloděj se nejčastěji respondenti zabývali hlavně společenskými tématy. Dimenze „negativní přístup k okolí“ nebo „společenský vztah“ jsou hlavními tématy stereotypy kapesních zlodějů. Jasně tak výsledky korelují s výsledky jednotlivých kategorií prvního řádu, kdy se respondenti nejvíce zabývali tématem asociálního chování odsouzeného. Z počtu četnosti odpovědí v jednotlivých kategoriích lze usoudit, že respondenti byli poměrně jednotní v jednotlivých attributech stereotypu. Rozdíl mezi prvními dvěma dimenzemi a

třetí v pořadí je velký. Z uvedených výsledků třetí dimenze se zdá, že respondenti vnímají zloděje hlavně v souvislostech nechápavosti, snížené inteligence, zbabělosti nebo slabošství. Kapesní zloději jsou spíše vnímáni jako neschopní, slaboští nebo nevzdělaní, kteří nejsou schopni vzít život do vlastních rukou a raději si budou lebedit v tomto stylu života.

Druhou zkoumanou oblastí byli vaříči omamných látek. I zde se nejdříve respondenti zabývali vztahování se odsouzených ke společnosti a stejně jako v předchozím příkladu uváděli stejné asociální a antisociální chování osob ve společnosti. Zajímavou složkou ovšem je, že respondenti se v rámci dimenzí zajímali i o pozitivní aspekty odsouzených. Toto je jediný příklad vykazování i pozitivních vlastností odsouzených než jen těch negativních. Respondenti odkazovali na inteligenci jednotlivce a vlastnosti přemýšlení. Také na předpoklady, které mohou vaříči mít, jako chemické znalosti a znalosti v oboru, zaujetí pro věc, nebo znalost. Uvedené odpovědi se zaměřovali na schopnosti, kterými jednotlivci disponují jako obratnost, šikovnost nebo zručnost.

V třetí uvedené sekci jsou dimenze ohledně muže odsouzeného v činu kuplířství. I zde se respondenti zabývali na prvním místě hlavně společenskými vlastnostmi odsouzených a jejich vztahem ke společnosti. Novými poznatky ale kterými se liší od předešlých sekcí je agresivní chování a zaměření se na finance. Nově to vypadá, že tato sekce je pro respondenty možná více nebezpečná a už hodnotí odsouzené jako agresivní. Dimenze „agrese“ neobsahuje pouze agresivitu jako takovou, ale i různé další oblasti, které k ní patří. Dají se sem zařadit i manipulující nebo dominantní prvky chování, způsob, jakým jedinec svou agresivitu vykonává anebo pocit moci, který kuplíř nad svými chráněnkami získává. Stejně tak je kuplíř první sekcí, která obsahuje i důležitost dimenze financí. I když v předešlých sekcích se objevovaly kategorie prvního řádu zaměřené na finance, kuplíř je jedinou sekcí, kde se toto vyskytuje i v rámci dimenzionálního rozdělení.

Čtvrtou uvedenou sekcí je vrah. I popis vraha opět zahrnoval negativní přístup k okolí i když jeho četnost se snížila. A do popředí postoupili jiné dimenze. Nově uvedenou dimenzí se stal psychický stav odsouzených. Je možné, že si respondenti nedokáží vysvětlit chování vrahů, a proto to příkládají nějaké psychické nemoci nebo

duševní labilitě. Psychický stav byl nejvíce krát zvolenou dimenzí celého výzkumu. Do této dimenze se zahrnuje i emoční nestabilita, frustrace, impulzivní chování, žárlivost nebo zlost. Stejně jako v předešlém případě se do nejpočetnějších dimenzí zařadila i agrese. Není to tak nečekaný výsledek, protože k usmrcení člověka je nejspíše zapotřebí i jistá dávka agresivity. Výsledky tohoto výzkumu tomu odpovídají, že obyvatelé České republiky uvádí agresi jako jeden z atributů stereotypu vraha.

Závěrem celého popisu a diskuze dimenzí se ukazuje, že vnímání odsouzených z uvedených sekcí jako nespolečenských a negativně proti ní zaměřených jako stěžejní. Tato dimenze byla obsažena ve všech čtyřech sekcích na alespoň jednom ze prvních třech místech. Sekce kapesního zloděje a vaříče omamných látek jsou si více podobny, stejně jako sekce kuplíře a vraha. Specifikem kapesního zloděje je poukazování na jeho nekompetenci. Překvapením u vaříčů omamných látek je zase poukazování i na některé pozitivní schopnosti, kterými mohou vaříči oplývat. Celkově tyto dvě sekce byly respondenty brány více v rámci spíše nespolečenského chování, ale ne tak přímo nebezpečné. Ostatní dvě sekce byly brány více negativně, a to i z pohledu agresivity a tím pádem i větší nebezpečnosti. U kuplíře se poprvé objevila dimenze agresivity a rozdílnou uvedenou dimenzí jsou finance. Podle respondentů je vykonávání kuplířství spojeno hodně se ziskem a majetnickým vnímáním okolí. V rámci poslední sekce se objevila zase nová dimenze psychického stavu. Všechny sekce měli společné dimenze, ale v každé sekci se objevila jedna výjimečná, díky které můžeme lépe pochopit vnímání obyvatelů České republiky odsouzené muže.

6.3 Diskuze vztahu odpovědí respondentů se zkušeností a bez zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou

V rámci vedlejšího cíle diplomové práce, druhé výzkumné otázky se musíme dát na podrobnější zkoumání vztahu odpovědí respondentů a jejich zkušeností. Výsledky v sekci, která je věnována kapesnímu zloději, se jednotlivci se zkušeností i bez zkušeností v prvních třech zkoumaných nejčetnějších attributech poměrně shodovali. Obě dvě skupiny respondentů uváděly jako nejčastěji popisovaný atribut stereotypu, že je to člověk zoufalý. Obě dvě skupiny si tak představují kapesního zloděje jako člověka, který je v nouzi a vykonává tak nějakou trestnou činnost. Obě dvě skupiny uvedly u této

sekce atribut závislý. Skupina respondentů se zkušeností to uvedla hned jako druhý nejčtenější, skupina bez zkušenosti až třetí v pořadí. Skupina respondentů se zkušeností uvedla na druhém místě, že je to osoba chudá. Podle osob bez zkušeností je odsouzený v činu kapesních krádeží osoba závislá, zoufalá a chudá. Všechny tyto atributy se vztahují více k životním podmínkám nebo k financím než k charakteristikám osobnosti. Za to osoby se zkušeností uvedly jako třetí atribut drzost. Tím pádem je kapesní zloděj podle nich závislý, zoufalý a drzý. Tak se skupina se zkušeností nezaměřuje pouze na situační faktory, ale zároveň na antisociální chování jedince. Tento rozdíl je ale natolik malý, že to neovlivňuje celkový součet výsledků a tabulku pořadí v předešlých diskuzích.

Další uvedenou oblastí je sekce zaměřená na vaříče omamných látek. V tomto případě byla shoda mezi osobami bez zkušeností i se zkušeností mnohem větší, obě dvě se shodovaly v prvním a druhým nejčtenějším atributu. Oba dva atributy jsou si velmi sémanticky podobné pro vytvoření slova pro osobu závislou na návykových látkách. Podle odpovědí všech respondentů je jasné, že se ve vytváření stereotypů zaměřují právě na tuto skutečnost. Třetí i čtvrtý atribut u osob bez zkušeností je také sémanticky podobný dvěma předchozím, ale hodnotí i životní podmínky jedince. Za to osoby se zkušeností se trochu oprostily jen od popisu závislosti a jako třetí nejčastější atribut uvedly, že jsou to osoby bez budoucnosti. Tak se osoby se zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou více zaměřují i na oblast ukotvení odsouzených, nejen na jejich prvotní znaky.

Třetí následovanou oblastí je kuplířství. V této sekci se odpovědi respondentů nejvíce lišily. Osoby bez zkušeností se nejvíce ve svých odpovědích zaměřovaly na morální a násilné charakteristiky jedince a jeho sebepojetí, jako je chování „bez morálky“, „arogance“ nebo „násilná povaha“. Všechny tyto znaky byly negativní a poukazovaly na chování, které je vysloveně asociální a negativně ovlivňuje fungování ve společnosti. Na druhou stranu osoby se zkušeností se více zaměřovaly na materiální vnímání jedince, jako „sobec“, „na peníze“ nebo „chamtivý“. Jejich reakce obsahovaly poměrně velké zastoupení negativního postoje vnímání materiálních zisků ve vztahu ke společnosti. Také se objevovaly odpovědi založené na agresivním chování jedince. V tomto případě je vidět rozdíl mezi jedinci se zkušeností a bez zkušeností s osobou

odsouzenou. Osoby bez zkušenosti se zaměřují na vnímání a fungování ve společnosti a jak jim přijde z jejich pohledu, kdežto osoby se zkušeností na zaměření do materiální oblasti nebo agresivní chování.

Poslední prozkoumanou sekcí bylo zaměření na osobnost vraha, kde se z počátku obě skupiny osob shodovaly. Obě dvě uvedly jako nejčtetnější charakteristiku pro osobu vraha jako „agresivní“. Dalším popisem osob bez zkušenosti bylo zaměření se na agresivní prvky jedince, ale také na jeho životní situaci, a tak popisují vraha i jako osobu zoufalou. Osoby se zkušeností se na druhou stranu zaměřovaly na jeho psychický stav, konkrétně emoční nestabilitu a způsob, jakým je schopný čin vykonat. Zde je rozdíl v popisu osob se zkušeností a bez zkušenosti, kdy osoby bez zkušeností se zaměřují na situační faktory, které mohou jedince do této situace přivést. Na druhou stranu se osoby se zkušeností zaměřují na možné psychické faktory, které mohou ovlivnit chování jedince a způsob jeho myšlení. Při popisování udaných odpovědí respondentů můžeme určit, že v některých oblastech se osoby se zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou zaměřují na jiné charakteristiky než osoby bez této zkušenosti.

Shrnutím předešlých informací se dostáváme k porovnávání odpovědí osob se zkušeností a bez zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou. Osoby se zkušeností i bez zkušeností se lišily v každé sekci minimálně v jednom z prvních třech nejčtetnějších atributech. V rámci sekce kapesního zloděje byla shoda uvedených atributů ve dvou atributech a lišily se pouze v jednom z nich. Jednalo se o rozdíl ve vnímání finanční situace nebo nespolečenského chování zlodějů. U vaříče omamných látek byla shoda také výrazná a obě dvě skupiny se shodovaly na dvou ze třech nejčtetnějších atributech stereotypu. Rozdílně dokázala pohlížet skupina osob se zkušeností i na jiné vlastnosti odsouzeného než jen jeho závislost. K poměrně rozdílnému popisu se dostáváme v sekci kuplíř. Zde byl jediný společně zastoupený jeden atribut, ale ostatní atributy se lišily. Osoby bez zkušenosti zůstali u popisu asociálního chování a chování negativním směrem ke společnosti, kdy osoby se zkušeností se zaměřili i na vnímání zisku nebo moci. V poslední sekci vraha nastala podobná situace, kdy se obě dvě skupiny shodovaly v jednom z nejčtetnějších atributů, ale v dalších se rozcházeli. Osoby bez zkušeností se zaměřovali více na další agresivní nebo zoufalé chování jedince. Osoby se zkušeností emoční stabilitu jedince a způsob vnímání sociálních situací. Jelikož se velká

část uvedených kategorií lišila, můžeme předpokládat, že osoby se zkušeností vnímají odsouzené osoby na základě své zkušenosti trochu odlišně než osoby bez této zkušenosti.

6.4 Diskuze chování odsouzených

Dalším cílem této práce bylo se zaměřit na vysvětlení, které obyvatelé České republiky připisují chování odsouzených mužů. Při pohledu na výsledky první sekce odpovědí se nám ukazuje, zaměření respondentů hlavně na materiální stránku věci. První dvě kategorie prvního řádu, které byli nejčastěji popisovány jsou „potřeba zisku“ a „snaha jednoduché o rychlé obohacení se“. Respondenti si vysvětlují chování kapesních zlodějů i v rámci lenosti. Obyvatelé České republiky tak vnímají kapesní zloděje jako osoby, kteří nechtějí pracovat a využívají jednoduché cesty k získání potřebných finančních prostředků. V sekci kapesních zlodějů se respondenti zaměřují i na životní situaci, kterou odsouzený procházejí. Je pro ně možná jednodušeji srozumitelné porušování zákonů tím, že lidé jsou v zoufalé situaci, a tak začnou vykonávat kriminální činnost. Poslední složkou, která se ve výzkumu objevila je i rodina anebo výchova. Respondenti si spojují tento druh kriminálního chování s rodinnou situací a se sociální podporou okolí.

Další částí je vysvětlení chování vaříčů omamných látek. Ve výzkumu se objevili jen tři druhy odpovědí. Tak to vypadá, že obyvatelé České republiky mají vytvořený poměrně jednotný pohled na vysvětlení chování vaříčů omamných látek. I podle výsledků atributů stereotypu, které respondenti uváděli v předchozích částech výzkumu se poměrně shodovali. Jako nejčastější vysvětlení chování vaříčů omamných užívání návykových látek, to koreluje i s výsledky atributu stereotypu. Výsledky v této sekci při otázce vysvětlení chování získali vůbec nejvíce jednotných odpovědí ze všech ostatních sekcí. Další dvě vysvětlení se respondenti opět zaměřili na materiální stránku činu. „Potřeba zisku“ i „rychlé obohacení se“ se stejně objevovali u kapesních zlodějů.

Třetí sekcí, na kterou jsem se zaměřila, byli kuplíři. I zde respondenti uváděli oblast zisku jako jedno z vysvětlení chování kuplířů. Objevili se zde obě kategorie, které byly i v předchozích sekcích, „snadné a rychlé obohacení se“ a „potřeba zisku“. I odsouzený v činu kuplířství vykonává své činy kvůli zaměření se na zisk. Opět se zde

objevuje vysvětlení možnosti odsouzených, kteří tak mohou nacházet jednodušší cesty k výdělku, než je standartní výkon práce. Novým vysvětlením, který respondenti uvedli a nebylo v předešlých sekcích je „potřeba moci“. Podle respondentů je pozice kuplíře spojena s potřebou moci, vlastnictví, dominancí nebo manipulací. Posledním uvedeným vysvětlením se objevilo „nedostatek morálních zásad“. Tento aspekt může souviset s úctou jednotlivců vůči ostatním, na které už bylo poukazováno i v rámci obsahu stereotypů v předešlých částech.

Poslední sekce se týkala vysvětlení chování vrahů. Zde se objevilo více nových kategorií, které se ještě neobjevili mezi předešlými sekcemi. Nejpočetnějším vysvětlením chování vrahů se stala impulzivita. S ní může být spojena hned i druhé vysvětlení psychická labilita. Respondenti se tak domnívají, že osoba, která je schopna zavraždit jinou osobu nemá zvládnuté strategie ovládnání sám sebe, není schopný přemýšlet s chladnou hlavou, může být hysterický a nejspíše je nevyzpytatelný. Zároveň to vypadá, že je psychicky nemocný, nestabilní nebo vykazuje známky nějaké duševní poruchy. Respondenti si tak vysvětlují chování vrahů psychickým narušením jedince. Možná je pro respondenty si vyložit chování vrahů duševním onemocněním, pochopitelnější. Ostatní vlivy se zase tolik už od předešlých uvedených neliší. Respondenti vidí v chování vrahů touhu po pomstě a řešení problémů, popřípadě řešení zoufalých situací. To poukazuje na to, že podle respondentů nejsou vrahové schopni nebo ochotni řešit problémy jiným způsobem než právě vraždou. Posledními uvedenými vysvětleními chování vrahů je agrese a nedostatek morálních zásad. Nedostatek úcty, pokory nebo lhostejnost může podle respondentů vysvětlit chování vrahů. Zřejmě nedostatek zájmu o životy ostatních lidí může přivést člověka až k ukončení jeho života. Nakonec i agrese je potřeba k vysvětlení chování vrahů. Podle respondentů vrahové skýtají agresivní chování, které je nejspíše v uplatňování posilují možnost zabití jiné osoby.

Shrnutím předešlých informací a zaměřením se na třetí výzkumnou otázku se nám dostává informace, že se ve všech prvních třech sekcích objevilo zaměření na zisk a na materiální zabezpečení. U sekce vraha se ovšem statisticky významný tento aspekt neobjevil. Také s postupnými sekcemi se od materiálního zaměření odpouštělo a respondenti se více zaměřovali na fyzické a agresivní aspekty vysvětlení chování. Tento

rozdíl je vidět u přechodu ze sekce vaříče omamných látek ke kuplíři. U kuplíře se najednou objevuje na předních příčkách zaměření se na fyzické a nemorální atributy více než na ty, které se zaměřují na zisk. U vraha je už jasně viditelná absence majetnických vysvětlení.

6.5 Diskuze vlivu vzniku stereotypů

Poslední zkoumanou oblastí a zároveň čtvrtou výzkumnou otázkou byl aspekt, který může mít podle odpovědí respondentů vliv na vytváření uvedených charakteristik. Respondenti jasně udali jako nejvlivnější masová media. Media, která oslovují velký počet jedinců najednou. Mezi masová média se zařazovala televize, internet, rozhlas i noviny. Všechny tyto prostředky mají denně vliv na spoustu jedinců, kteří jim naslouchají a vytváří si na jejich základě obraz o světě, společnosti a událostech kolem nich. Podle těchto odpovědí můžeme určit, jak asi naše media vykreslují osoby kriminálně odsouzené. V dnešní době jsou osoby, které byly trestané zobrazeny negativně s velkým počtem negativních znaků. Tím pádem se i obyvatelé České republiky přidávají k tomuto pohledu a přijímají ho za svůj. Tak se nedá přijmout tvrzení Allporta (2004), který tvrdí, že by měli být stereotypy vytvářeny na základě vlastní zkušenosti. V tomto případě i osoby, které neměli zkušenost s osobou kriminálně odsouzenou měli vytvořeny atributy stereotypu k těmto sociálním kategoriím. Naopak se dá podpořit tvrzení Hnilici (2010), že lidé jsou schopni připisovat vytvořené atributy celé sociální kategorii na základě zobecnění. Zároveň uvedli jako vliv jejich vytvořeného obrazu masová media, a ne osobní zkušenost, na jejichž základě by měl být stereotyp vytvořen. Ke kategoriím masová media se přidává i kategorie filmového zpracování a mínění společnosti, které byly uvedeny respondenty v dotazníku také. Všechny tyto kategorie mají společnou vlastnost vlivu na jedince společnosti, který se zaujetím může slepě následovat jeho výroky a dále si neověřovat jejich autenticitu a pravost. Za odpovědi „ovlivněno společností“ se zařazují i odpovědi respondentů, které se týkaly mínění společnosti. Tento vliv byl třetím nejčastěji uvedeným aspektem vlivu vytváření si charakteristik o odsouzených mužích. V této kategorii respondenti popisovali hlavně to, co se kolem nich říká, to, co jim říkají blízcí a co slyší od lidí se kterými se stýkají. Taková nevyřčená pravidla, podle kterých se jedinci řídí, ale nejsou oficiálně uváděna. Filmový průmysl je v dnešní době velmi populární odvětví a lidé

s jeho přispěním získávají informace, které často považují za relevantní. Přispívají k tomu i výsledky toho výzkumu, kdy respondenti uváděli filmové zpracování odsouzených jako jeden z pěti hlavních vlivů vytváření si povědomí o této sociální kategorií. V dnešní době je filmový průmysl plný kriminálních seriálů, kde jsou hrdinsky vykreslováni detektivové případů a často jako monstra pachatelé trestních činů.

Na druhou stranu poměrně velký počet respondentů uvedl jako vliv vzniku uvedených charakteristik vlastní osobní zkušenost s nějakým odsouzeným. Podle vybraných odpovědí respondentů by se dalo zaměřit na dvě hlavní skupiny osobní zkušenosti. Osoby, které byly sami odsouzeny nebo vykonávali sami trestnou činnost a na osoby, které se s tímto charakteristickým typem osob stýkali. Jako vlastní osobní zkušenosti byly uvedeny například následující odpovědi: *„když jsem byl v kriminále, potkal jsme všechny tyto typy lidí“*, *„Byl jsem odsouzen k nepodmíněnu trestu odnětí svobody v délce dvou let za držení chemikálii potřebných k výrobě omamných a psychotropních látek. Výrobu mně našťěstí neprokázali.“* nebo *„Bývalého zloděje jsme neformálně "adoptovali" jako svého "něco jako bráchu", člověka obžalovaného z pokusu o vraždu jsem často vídala v období před onou událostí, kdy jsme spolu hodně mluvili o jeho problémech a při té příležitosti mi ukradl mobil a iPod, s muži z okraje společnosti se setkávám často.“*. Osoby, které se spíše se odsouzenými osobami stýkali více na formální úrovni uváděli například tyto zkušenosti: *„Pracuji na soudě a jednoho vraha znám osobně.“*, *„Pracuji s osobami po výkonu trestu, osobami bez domova, ve feministických, nehomofobních, nerasistických skupinách... Úmyslně se vyhýbám mainstreamovým médiím. Moje názory tím pádem nejsou do takové míry formované obecným míněním společnosti ani mainstreamovým mediální vlivem – oboje je často velmi silně zatíženo předsudky a zkratkami.“*, *„přisedící u soudu“* nebo *„Známý partnera byl ve vězení za krádež, vedla jej k tomu vidina peněz. Sám moc peněz neměl, často si půjčoval a nestihal splácet, samozřejmě peníze utrácel za alkohol a drogy.“*. Vlivem všech těchto možností si respondenti vytvořili své vlastní přesvědčení, které bylo spjato s charakteristikami, které uvedli v rámci dotazníku tohoto výzkumu. Z daných odpovědi se nedá jednoznačně určit, jestli došlo k přetvoření stereotypů jedinců pro osoby trestně odsouzené po vytvoření vlastní zkušenosti podle teorie Hayes (2013). Z výsledků se dá určit ale, že vytvořené stereotypy osob se zkušeností s osobou

kriminálně odsouzenou, se alespoň, lišili minimálně v jedné ze třech nejpočetnějších kategorií prvního řádu, které v rámci dotazníku výzkumu vedli.

Posledním vlivem, který respondenti uváděli je edukace. Tento aspekt byl sice uveden s nejmenší četností, ale zároveň statisticky významný natolik, aby byl uveden i zde v diskuzi. Tento vliv může být sporný, pokud ho chceme přiřadit k vlivu společnosti nebo jako důsledek osobní zkušenosti. Respondenti, kteří uváděli jako vliv vzdělávání mohou být na jednu stranu ovlivnění názory vyučujícího, který jim informace předává, ale na druhou stranu i odbornými stážemi nebo exkurzemi, které se tohoto tématu dotýkají. Zároveň osoby s patřičným vzděláním mohou mít širší spektrum informací, a tak si lépe vytvořit kritický pohled na celou problematiku. Nemusí se tak stát, že jedinci jen slepě následují mediální a veřejný obraz odsouzených, ale snaží se dále pátrat po souvislostech, které mají na čin vliv.

Shrnutím této části diskuze se dostáváme ke 5 základním vlivům vytváření si stereotypů podle respondentů tohoto výzkumu. Jako první a nejvíce signifikantní vliv utváření si stereotypů je podle respondentů vnímání masových médií. Sami respondenti si uvědomují, že jejich stereotypní vnímání odsouzených je postaveno na základě toho, co si přečtou v médiích, které kolem nich jsou prezentovány. Dále i filmové zpracování, ovlivňuje obraz odsouzených. Tento aspekt by se mohl zařadit také k vlivu masových médií, ale díky důrazu na jeho specifickou jsme ho uvedla zvlášť. Mínění společnosti vypovídá i o tom, že někteří lidé si nejen neověřují informace, které získají z médií, ale někteří další si neověřují ani informace, které mají z druhé ruky. Lidé jsou ovlivňováni názory osob, které setrvávají v jejich blízkosti a je možné, že tyto názory nekriticky přijímají. Na druhou stranu jsou i vlivy, které jsou založeny na osobní zkušenosti a které vycházejí z teorií vzniku stereotypu. Jako je přímý kontakt s cílovou skupinou nebo i kritické získávání informací o ní. Na závěr toho shrnutí lze říci, že teorie o vytváření si stereotypů na základě generalizace vlastní zkušenosti není tak platná, jak se možná předtím zdálo. V rámci interpretace výsledků tohoto výzkumu lze říci, že i jedinci, kteří neměli žádnou osobní zkušenost s odsouzenými muži, měli jasně vytvořené atributy stereotypu a sami si uvědomovali vlivy jiných oblastí, než je osobní zkušenost.

6.6 Limity výzkumu

Důležitou součástí výzkumu je pohled na jeho limity. Hlavním limitem toho výzkumu je reprezentativnost výzkumného vzorku. Zastoupením a výběrem vzorku nebyl výzkum dostatečně reprezentativní v některých oblastech, a tak se výsledky výzkumu nemohou generalizovat. Tím pádem se dají diskutovat výsledky jen v souvislostech uvedených v diplomové práci a nejsou šířeji zobecnitelné. Zároveň byl výzkumný vzorek mimo hranice normálního rozdělení. Mezi respondenty se statisticky významně více respondentů vyskytovalo pod věkovou hladinou 30 let. Také byl velmi omezený počet osob s vyšším odborným vzděláním. Nejsm si jistá, jestli je to z důvodů nedostatečné reprezentativnosti výzkumného vzorku nebo je obecně náročné najít osoby s vyšším odborným vzděláním. Proto bych do budoucího výzkumu navrhla kvótní výběr respondentů do výzkumu, aby bylo předejito těmto nesrovnalostem.

Další limit výzkumu bych uvedla, že všechna data, která byla sebrána jsou pouze subjektivní odpovědi respondentů. Tím pádem se znovu dostáváme k tomu, že výsledky toho výzkumu nemohou být generalizovány a musí se brát pouze v souvislostech, ve kterých byl výzkum proveden. I když respondenti uvedli, že mají osobní zkušenost s kriminálně odsouzenými muži, neznamená to, že jejich odpovědi odpovídají zkušenostem se všemi zkoumanými sekcemi výzkumu. Zároveň to také neznamená, že tyto osoby se zkušeností s obou kriminální odsouzenou, nejsou ovlivněny dalšími vlivy jako osoby bez této zkušenosti. Všechny uvedené odpovědi jsou subjektivní, a tak je na ně také v rámci výzkumu nahlíženo. Do budoucího výzkumu bych navrhovala podrobněji získávání demografických údajů a osobních zkušeností respondentů, které by se následně daly podrobně analyzovat v rámci obsáhlejšího výzkumu.

Posledním důležitým limitem výzkumu se ukazuje, že negativní atributy, které respondenti uváděli v souvislosti s odsouzenými ještě nemusí být subjektivně negativní i pro ně. V tomto případě záleží na subjektivním pojetí tohoto atributu přímo respondentem. Atribut „agresivní“ se může zdát podle následného hodnocení výzkumníků jako negativní ve spojitosti s chováním odsouzených ve společnosti. Zároveň ale může respondent brát tento atribut jako pozitivní, například pro ochranu osob v okolí nebo při nebezpečné situaci. Pro budoucí výzkum bych navrhovala přidat do škálu hodnotící subjektivní vnímání daného atributu a detailnější analýzu

jednotlivých atributů. Tím se předejde objektivnímu generalizování atributů a bude zachováno subjektivní pojetí respondenta.

Na základě mého výzkumného šetření bych doporučovala pro budoucí výzkum rozšíření sekcí, které byly vybrány v této diplomové práci. Vybrané sekce, jsou jen malou částí z celé škály kriminálních činů a atributů stereotypu, které jsou odsouzeným připisovány. Navrhovala bych také výzkum obsahů stereotypů u žen ve stejných sekcích odsouzení. Výsledek porovnání je možné diskutovat z pohledu genderových studií. Následným výzkumem by mohlo být šetření, jak vytvořené stereotypy odsouzených mužů ovlivňují fungování jedinců na svobodě nebo jak vytvořené stereotypy ovlivňují kvalitu života odsouzených mužů. Tyto výzkumy by na psychologickém poli mohly více odhalit možnosti vlivu negativních stereotypů na kvalitu života a příčiny vzniku a způsob fungování stereotypů ve společnosti. Všechny tyto výzkumné šetření mohou přispět ke zvýšení funkčnosti preventivních opatření a tím tak snížit kriminalitu a zvýšit kvalitu života společnosti.

Závěr

Tato diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních částí, a to část teoretická a empirická. Teoretická část je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola se zabývá hlavně teoretickými východisky vzniku postojů, stereotypů, předsudků nebo stigmatu. Každá tato podkapitola je důležitá pro pochopení fungování vnímání, zpracovávání těchto informací a následném ovlivňování našeho chování. V rámci každé podkapitoly jsou uvedeny teorie a možné další rozdělení jednotlivých oblastí. Druhá kapitola je věnována vězeňskému systému České republiky. Důležité je zaměření se na prostředí vykonávání trestu, to i z historického hlediska a na možné psychické prožívání těchto zařízení. Typologie odsouzených nám může pomoci porozumět tomu, jací odsouzení objektivně jsou a jaké jsou jejich specifické prvky. Obě tyto kapitoly jsou důležité pro pochopení systému percepčního vnímání, v jakém stereotypy také účinkují.

Výzkumná část je zaměřena na prezentaci empirických východisek, jako je teoretická hypotéza, výzkumné otázky hypotézy. Je zde popsána detailně metodika, které byla během výzkumného šetření a následné analýze dat použita. a interpretaci výsledků zrealizovaného výzkumu této diplomové práce. Výsledky jsou statisticky zpracovány a jejich interpretace je uvedena v jednotlivých podkapitolách podle zaměření. Tyto výsledky jsou následně kriticky popsána v diskuzi opět podle jednotlivých zaměření, v této části jsou popsány i limity této práce.

Cílem této diplomové práce bylo popsání atributů stereotypu čtyř zvolených sekcí odsouzených mužů obyvateli České republiky. V každé sekci je uvedeno 10 nejčastějších atributů uvedených respondenty. Podle respondentů je kapesní zloděj nejčastěji, velmi stručně popsán, osobou asociální, zoufalou, chudou, drzou nebo nekompetentní. Vaříč omamných látek je nejčastěji popisován jako závislý člověk, bezohledný, zaměřený za zisk a bez morálních zásad. Kuplíř se vyznačuje nejvíce nemorálností, agresivitou, arogancí nebo tužbou po moci. U vraha je kladen důraz hlavně na agresivitu, duševní labilitu, emoční nestabilitu, impulzivnost nebo nedostatek sebekázně. Vedlejším cílem této diplomové práce bylo porovnávání odpovědí osob se zkušeností i bez zkušenosti s osobou kriminálně odsouzenou. Díky interpretaci výsledných dat se ukázalo, že při popisování atributů stereotypu odsouzených, se osoby

se zkušeností minimálně v jedné ze třech nejpočetnějších kategorií prvního řádu zaměřovala jiným směrem než osoby bez této zkušenosti.

Vedlejším zaměřením této diplomové práce bylo zjištění vysvětlení chování odsouzených podle obyvatel České republiky. Podle respondentů je nejčastějším vysvětlením chování kapesních zlodějů potřeba zisku a snadné obohacení se. U vaříčů omamných látek to je užívání návykových látek a také potřeba zisku. Vysvětlení chování kuplířů byla potřeba moci a také obohacení se. Poslední vysvětlení chování vraha bylo impulzivitou nebo psychickou labilitou.

Poslední oblastí této práce bylo i zjištění, vnímání respondentů, co ovlivňuje vytváření atributů jednotlivých stereotypů. Jako nejčastějším vysvětlením se ukázala masová média nebo i filmové zpracování postav odsouzených. Někteří respondenti sami uváděli i vliv mínění společnosti. Na druhou stranu se ukázali o osoby s vlastní přímou zkušeností s osobou odsouzenou. Kategorií, která je na pomezí vytváření si vlastních stereotypů a přejímání jich od společnosti je edukace, která může mít více zdrojů vytváření stereotypu. Zajímavým poznatkem je, že ne všichni respondenti měli osobní zkušenost s odsouzeným, ale všichni respondenti byli schopni atributy vytvořit a uvědomit si zároveň, že jsou ovlivněni masovými médii nebo míněním společnosti okolo nich.

Závěrem bych chtěla říci, že tato práce by neměla sloužit jako kritika stereotypů. Měla by sloužit jako představení a následné uvědomění si našeho stereotypního myšlení, a to speciálně v oblasti odsouzených mužů. Získané stereotypy byly většinou intenzivně a negativně zaměřeny. Podle získaných výsledků můžeme uvést, že si obyvatelé České republiky vytváří stereotypy na nekritickém přijímání dat, které vytváří někdo jiný. Dokonce to může být i na základě populárního filmového businessu, který je ovlivněn aktuálními trendy, které určují jeho směr.

Seznam použité literatury

- Alena Plháčková. (2004). *Učebnice obecné psychologie*
- Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků* (E. Geissler Trans.). (1st ed.) Prostor.
- Barrett, P. T., Petrides, K. V., Eysenck, S. B. G., & Eysenck, H. J. (1998). The eysenck personality questionnaire: An examination of the factorial similarity of P, E, N, and L across 34 countries. *Personality and Individual Differences*, 25(5), 805-819. doi:10.1016/S0191-8869(98)00026-9
- Bohner, G., & Wänke, M. (2009). The psychology of attitudes and persuasion. *Public Opinion and Criminal Justice*. Cullompton: Willan Publishing, 3-32.
- Bos, A. E., Pryor, J. B., Reeder, G. D., & Stutterheim, S. E. (2013). Stigma: Advances in theory and research. *Basic and Applied Social Psychology*, 35(1), 1-9. doi://dx.doi.org/10.1080/01973533.2012.746147
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Broverman, I. K., Vogel, S. R., Broverman, D. M., Clarkson, F. E., & Rosenkrantz, P. S. (1972). Sex-role stereotypes: A current Appraisal. *Journal of Social Issues*, 28(2), 59-78. doi:10.1111/j.1540-4560.1972.tb00018.x
- Chang, D. F., & Demyan, A. L. (2007). Teachers' stereotypes of asian, black, and white students. *School Psychology Quarterly*, 22(2), 91-114. doi:10.1037/1045-3830.22.2.91
- Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (2013). (5. ed. ed.). Washington, DC [u.a.]: American Psychiatric Publ.
- Dodge, K. A., Bierman, K. L., Coie, J. D., Greenberg, M. T., Lochman, J. E., McMahon, R. J., . . . Conduct Problems Prevention Research Group. (2014).

- Impact of early intervention on psychopathology, crime, and well-being at age 25. *American Journal of Psychiatry*, 172(1), 59-70.
- Dovidio, J. F. (2001). On the nature of contemporary prejudice: The third wave. *Journal of Social Issues*, 57(4), 829-849. doi:10.1111/0022-4537.00244
- Esses, V. M., & Zanna, M. P. (1995). Mood and the expression of ethnic stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(6), 1052-1068. doi:10.1037/0022-3514.69.6.1052
- Eysenck, H. J. (1964). *Crime and personality* (1. publ. ed.). London [u.a.]: Routledge & Kegan.
- Feeley, M. M., & SIMON, J. (1992). The new penology: Notes on the emerging strategy of corrections and its implications. *Criminology*, 30(4), 449-474. doi:10.1111/j.1745-9125.1992.tb01112.x
- Fergusson, D. M., & Horwood, L. J. (1998). Early conduct problems and later life opportunities. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 39(8), 1097-1108. doi:doi/abs/10.1111/1469-7610.00414
- Ferjenčík, J. (2000). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu* [Jak zkoumat lidskou duši] (1.th ed.) Portál.
- Gawronski, B., & Creighton, L. A. (2013). Dual-process theories. *The Oxford Handbook of Social Cognition*, , 282-312.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2013). *Sociology* (7.th ed.). Cambridge [u.a.]: Polity Press.
- Goffman, E. (1963). *Stigma*; (2.th ed.). Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995a). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4-27. doi:10.1037/0033-295X.102.1.4

- Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995b). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník* (4th ed.). Praha: Portal s.r.o.
- Hayes, N. (2013). *Principles of social psychology*. Hoboken: Taylor and Francis: Psychology Press.
- Hayward, P., & Bright, J. A. (1997). Stigma and mental illness: A review and critique. *Journal of Mental Health*, 6(4), 345-354. doi:10.1080/09638239718671
- Hebl, M. R., Tickle, J., & Heatherton, T. F. (2000). Awkward moments in interactions between nonstigmatized and stigmatized individuals. (pp. 275-306). New York, NY, US: Guilford Press. doi://doi.org/10.1177/1059601108321834
- Heider, F. (2013). *The psychology of interpersonal relations* Psychology Press.
- HESKIN, K. J., BOLTON, N., & SMITH, F. V. (1973). Measuring the attitudes of prisoners by the semantic differential. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 12(1), 73-77. doi:10.1111/j.2044-8260.1973.tb00847.x
- Hnilica, K. (2010a). *Stereotypy, předsudky, diskriminace* (Vyd. 1 ed.). Praha: Univ. Karlova v Praze, Nakl. Karolinum.
- Hnilica, K. (2010b). *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (Pojmy, měření, teorie)* Univerzita Karlova v Praze, Nakl. Karolinum.
- Hnilica, K. (2018). *Stereotypy a legitimizace sociální stratifikace* (1st ed.). Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Katz, D., & Braly, K. (1933). Racial stereotypes of one hundred college students. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 28(3), 280-290. doi:10.1037/h0074049

- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *24*(2), 163–204.
doi://doi.org/10.1086/266945
- Kirshner, L. A. (1991). The concept of the self in psychoanalytic theory and its philosophical foundations. *J Am Psychoanal Assoc*, *39*(1), 157-182.
doi:10.1177/000306519103900108
- Kurdi, B., & Banaji, M. R. (2017). Repeated evaluative pairings and evaluative statements: How effectively do they shift implicit attitudes? *Journal of Experimental Psychology: General*, *146*(2), 194-213. doi:10.1037/xge0000239
- Leyens, J., Yzerbyt, V., & Schadron, G. (1994). *Stereotypes and social cognition*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Mahler, M. S. (1972). On the first three subphases of the separation-individuation process. *The International Journal of Psycho-Analysis*, *53* (Pt 3)(Pt 3), 333-338.
- Marcia, J. E. (1983). Some directions for the investigation of ego development in early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, *3*(3), 215-223.
doi:10.1177/0272431683033004
- Millon, T., Lerner, M. J., & Weiner, I. B. (2003). *Handbook of psychology (book 5)* Wiley.
- Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie* (Vyd. 2., rozš. a preprac. ed.). Praha: Academia.
- Netík, Karel., Netíková, Daria.,. (1991). *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha: [Univerzita Karlova].
- Netík, K., & Netíková, D. (1991). *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Karolinum: Univerzita Karlova.
- Nolen-Hoeksema, Susan., Fredrickson, Barbara., Loftus, Geoffrey R.,. (2009). *Atkinson and hilgard's introduction to psychology*. Andover: Cengage Learning.

- Powers, K. E., Wagner, D. D., Norris, C. J., & Heatherton, T. F. (2013). Socially excluded individuals fail to recruit medial prefrontal cortex for negative social scenes. *Social Cognitive & Affective Neuroscience*, 8(2), 151-157.
doi://doi.org/10.1093/scan/nsr079
- Richards, Z., & Hewstone, M. (2001). Subtyping and subgrouping: Processes for the prevention and promotion of stereotype change. *Pers Soc Psychol Rev*, 5(1), 52-73.
doi:10.1207/S15327957PSPR0501_4
- Rogers, C. R. (1966). *Client-centered therapy* (1st ed.). London: Constable: American Psychological Association Washington.
- Roth, M. P. (2006). *Prisons and prison systems* (1. publ. ed.). Westport, Conn. [u.a.]: Greenwood Press.
- Rudman, L. A. (2004). Sources of implicit attitudes. *Current Directions in Psychological Science*, 13(2), 79-82.
- Rutter, M. L., Kreppner, J. M., & O'conor, T. G. (2001). Specificity and heterogeneity in children's responses to profound institutional privation. *The British Journal of Psychiatry*, 179(2), 97-103. doi:10.1192/bjp.179.2.97
- Shaw, J., & Porter, S. (2015). Constructing rich false memories of committing crime. *Psychological Science*, 26(3), 291-301. doi:10.1177/0956797614562862
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*.
- Suls, J., Martin, R., & Wheeler, L. (2002). Social comparison: Why, with whom, and with what effect? *Curr Dir Psychol Sci*, 11(5), 159-163. doi:10.1111/1467-8721.00191
- Sutherland, E. H., Cressey, D. R., & Luckenbill, D. (1995). The theory of differential association. *Deviance: A symbolic interactionist approach* (pp. 64-68) General Hall Lanham, MD. doi://doi.org/10.2307/798624

- Tajfel, H. (1969). Cognitive aspects of prejudice. *Journal of Biosocial Science*, 1(S1), 173-191. doi:10.1017/S0021932000023336
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *Theory social psychology of groups* John Wiley and Sons.
- Triandis, H. C., & Vassiliou, V. (1967). Frequency of contact and stereotyping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 7(3), 316-328. doi:10.1037/h0025077
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál.
- Výrost, J., & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie* (2., preprac. a rozš. vyd. ed.). Praha: Grada.
- Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063-1070. doi:10.1037/0022-3514.54.6.1063
- Wicker, A. W. (1969). Attitudes versus actions: The relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *Journal of Social Issues*, 25(4), 41-78. doi:10.1111/j.1540-4560.1969.tb00619.x
- Willis, P. (2017). *Learning to labour: How working class kids get working class jobs* Routledge.
- Záhorská, J. (2007). *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů* (1.th ed.). Praha: Portál, s.r.o.

Internetové zdroje

- Banister, P. A., Smith, F. V., Heskin, K. J., & Bolton, N. (1973). Psychological correlation of long-term imprisonment. *The British Journal of Criminology*, 13(4), 312-330. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/23636837>

- Blanco García, C., Lobato Gómez, F., & Lobato Villagrà, F. (2013). *Comunicació i atenció al client*. Madrid: Macmillan Iberia, S.A. Retrieved from [http://ebookcentral.proquest.com/lib/\[SITE_ID\]/detail.action?docID=3216841](http://ebookcentral.proquest.com/lib/[SITE_ID]/detail.action?docID=3216841)
- Čírtková, L., & Červinka, F. (2013). *Forezní psychologie* (3. publ. ed.) Aleš Čeněk s.r.o. Retrieved from <http://data.theeuropeanlibrary.org/BibliographicResource/2000049988196>
- Crocker, J., & Weber, R. (1983). Cognitive structure and stereotype change. *Advances in Consumer Research*, 10(1), 459-463. Retrieved from <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=6430880&authtype=sso&custid=s5407525&lang=cs&site=ehost-live>
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. University Michigan: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers. Retrieved from <http://catalog.hathitrust.org/Record/002794853>
- Ivo Čermák. (1999). *Lidská agrese a její souvislosti* Nakladatelství Fakta, v.o.s. Retrieved from <http://data.theeuropeanlibrary.org/BibliographicResource/1000125216805>
- Jaroslav Malina. (2009). *Antropologický slovník*. Praha: CERM. Retrieved from <https://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/index.html>
- Jimenez, E., Lachambre, S., Lafortune, D., Lehalle, S., Prates, F., Robert, D., . . . Vanhamme, F. (2018). *La pénologie* Presses de l'Université de Montréal. doi:10.4000/books.pum.5548 Retrieved from <http://books.openedition.org/pum/5548>
- Kubíčková, P., & Kmětík, I. (2011). Penologie., 1-133. Retrieved from <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

- Matoušková, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie* (1.th ed.). Praha: Grada.
Retrieved from
<http://data.theeuropeanlibrary.org/BibliographicResource/3000030692007>
- Ministerstvo spravedlnosti České republiky. (2016). *Koncepce vězeňství do roku 2025*; Retrieved from <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>
- Nováková, K. (2011). *Poruchy chování v dětském věku* Retrieved from
<http://www.nysl.cz/ntk/nysl-302520>
- Police, U. K. (2017). *Anti-social behaviour*. Retrieved from
<https://www.police.uk/crime-prevention-advice/anti-social-behaviour/>
- Prison history* (2016). Retrieved from
https://search.credoreference.com/content/entry/wileycrime/prison_history/0
- Schwartz, G., Hanke, B. K., Mayer, T. A., Cohen, J. S., & Roth, P. B. (1998). *Principles and practice of emergency medicine* (4th ed.). Philadelphia: Wolters Kluwer Health. Retrieved from <http://lib.mylibrary.com?ID=74603>
- Valenta, M., & Müller, O. (1997). *Psychopedie: Kapitoly z didaktiky mentálně retardovaných* Netopej. Retrieved from
<http://data.theeuropeanlibrary.org/BibliographicResource/1000125310519>
- Vichlenda, M., & Krček, I. (2011). *Kriminologie*. Retrieved from <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/kriminologie.pdf>.

Přílohy

PŘÍLOHA Č. I – TABULKY	2
<i>TABULKA Č. 2 – OBSAHY STEREOTYPŮ MUŽE ODSOUZENÉHO V ČINU KRÁDEŽE.</i>	2
<i>TABULKA Č. 3 – OBSAHY STEREOTYPŮ MUŽE ODSOUZENÉHO V ČINU VAŘENÍ OMAMNÝCH LÁTEK.</i>	3
<i>TABULKA Č. 4 – OBSAHY STEREOTYPŮ MUŽE ODSOUZENÉHO V ČINU KUPLÍŘSTVÍ</i>	4
<i>TABULKA Č. 5 – OBSAHY STEREOTYPŮ MUŽE ODSOUZENÉHO V ČINU VRAŽDY</i>	5
<i>TABULKA Č. 6 – OBSAHY STEREOTYPŮ KAPESNÍHO ZLODĚJE V SOUVISLOSTI SE ZKUŠENOSTÍ O OSOBOU KRIMINÁLNĚ ODSOUZENOU</i>	6
<i>TABULKA Č. 7 – OBSAHY STEREOTYPŮ VAŘIČE OMAMNÝCH LÁTEK V SOUVISLOSTI SE ZKUŠENOSTÍ O OSOBOU KRIMINÁLNĚ ODSOUZENOU</i>	7
<i>TABULKA Č. 8 – OBSAHY STEREOTYPŮ KUPLÍŘE V SOUVISLOSTI SE ZKUŠENOSTÍ O OSOBOU KRIMINÁLNĚ ODSOUZENOU</i>	8
<i>TABULKA Č. 9 – OBSAHY STEREOTYPŮ VRAHA V SOUVISLOSTI SE ZKUŠENOSTÍ O OSOBOU KRIMINÁLNĚ ODSOUZENOU</i>	9
<i>TABULKA Č. 10 – OBSAHY NEJČASTĚJŠÍCH STEREOTYPŮ UVEDENÝCH V SOUVISLOSTI S KRIMINÁLNĚ ODSOUZENÝMI OSOBAMI</i>	10
<i>TABULKA Č. 11 – VYSVĚTLENÍ CHOVÁNÍ ODSOUZENÝCH MUŽŮ V ČINU KAPESNÍ KRÁDEŽE</i>	11
<i>TABULKA Č. 12 – VYSVĚTLENÍ CHOVÁNÍ ODSOUZENÝCH MUŽŮ V ČINU VAŘENÍ OMAMNÝCH LÁTEK</i>	11
<i>TABULKA Č. 13 – VYSVĚTLENÍ CHOVÁNÍ ODSOUZENÝCH MUŽŮ V ČINU KUPLÍŘSTVÍ</i>	12
<i>TABULKA Č. 14 – VYSVĚTLENÍ CHOVÁNÍ ODSOUZENÝCH MUŽŮ V ČINU VRAŽDY</i>	12
<i>TABULKA Č. 15 – VLIV VZNIKU STEREOTYPŮ</i>	13

Příloha č. I – Tabulky

Tabulka č. 2 – Obsahy stereotypů muže odsouzeného v činu krádeže.

	Počet	Valence	Intenzita
Zoufalý	22	-2,00	3,82
Závislý	22	-1,00	3,36
Nevzdělaný	21	-1,00	3,48
Chudý	20	-1,00	4,00
Líný	19	-1,00	4,00
Drzý	16	-1,00	4,00
Sobec	12	-2,00	3,92
Bezohledný	11	-1,00	4,00
Nenápadný	11	0,00	4,36
Feták	10	-2,00	3,60
Nezaměstnaný	9	0,00	3,22
Nezodpovědný	9	-1,00	3,78
Lhostejný	9	-1,33	4,22
Hloupý	9	-1,00	3,89
Rom	9	-1,00	3,33
V nouzi	8	-1,33	3,38
Nemorální	8	-1,00	4,25
Snížená inteligence	8	-0,67	3,75
Bezdomovec	7	-1,00	4,25
Průměr		-1,07	3,82

Tabulka č. 3 – Obsahy stereotypů muže odsouzeného v činu vaření omamných látek.

	Počet	Valence	Intenzita
Závislý	69	-2,00	4,16
Feťák	24	-2,00	4,08
Nezodpovědný	17	-1,33	4,18
Narkoman	13	-2,00	4,00
Chemik	12	0,00	3,50
Na peníze	12	-1,00	4,33
Zručný	11	2,00	3,45
Bez morálky	11	-1,67	4,00
Bezohledný	10	-1,00	3,70
Chamtivý	9	-1,33	4,33
Zoufalý	8	-1,00	3,88
Bez budoucnosti	8	-1,00	4,00
Lhostejný	8	-1,33	3,88
Hloupý	8	-1,00	4,50
Neupravený	8	-1,00	3,00
Sociálně vyloučený	7	-1,00	4,43
Nemorální	7	-2,00	4,29
Asociální	7	-1,00	3,71
Dealer	6	-2,00	3,83
Průměr		-1,14	3,96

Tabulka č. 4 – Obsahy stereotypů muže odsouzeného v činu kuplířství

	Počet	Valence	Intenzita
Bez morálky	25	-1,67	4,20
Agresivní	24	-2,00	4,38
Arogantní	20	0,00	4,05
Násilný	19	-2,00	3,90
Nemorální	18	-2,00	3,79
Chamtivý	16	-1,00	4,06
Bezcharakterní	14	-1,33	4,13
Bezohledný	14	-1,00	3,79
Na peníze	14	-1,00	3,64
Dominantní	14	-2,00	4,07
Zlý	13	-2,00	4,36
Manipulativní	12	-2,00	4,08
Egoista	11	-2,00	3,83
Mocenský	11	-2,00	3,91
Líný	10	-1,00	3,91
Sobec	10	-2,00	4,18
Potřeba moci	8	-2,00	3,80
Bez úcty	8	-1,00	4,13
Průměr		-1,56	4,01

Tabulka č. 5 – Obsahy stereotypů muže odsouzeného v činu vraždy

	Počet	Valence	Intenzita
Agresivní	48	-2,00	4,06
Násilný	27	-2,00	4,22
Zlý	21	-2,00	4,62
Duševně nemocný	19	-1,00	4,32
Impulzivní	16	-1,67	4,38
Emočně nestabilní	16	-1,00	4,13
Psychická porucha	16	-1,67	3,88
Afektovaný	15	-1,00	3,87
Bez sebekázně	15	-1,67	4,13
Bezcitný	14	-2,00	4,29
Nebezpečný	14	-2,00	3,93
Zoufalý	13	-1,00	3,85
Nemorální	13	-1,00	3,77
Pomstychtivý	12	-2,00	4,00
Žárlivý	10	-1,00	3,90
Psychoopat	10	-2,00	3,80
Chladnokrevný	10	-2,00	3,80
Nenávistný	9	-2,00	4,22
Závislý	8	-2,00	3,63
Cholerik	8	-1,67	3,75
Průměr		-1,63	4,04

Tabulka č. 6 – Obsahy stereotypů kapesního zloděje v souvislosti se zkušeností o osobou kriminálně odsouzenou

Uvedte, prosím, jestli jste byl v minulosti trestaný Vy nebo někdo z Vašich blízkých.					
	Ano, já	Ano, já i někdo z mé rodiny	Já ne, ale někdo z mých blízkých	Ani já, ani nikdo z mých blízkých	
	Počet	Počet	Počet	Počet	Valence
Zoufalý	2	1	2	11	-1,00
Závislý	3	1	0	5	-2,00
Nevzdělaný	0	0	2	2	-1,00
Chudý	0	1	2	8	-1,00
Líný	0	0	1	3	-1,00
Drzý	3	0	1	2	-1,00
Sobec	1	0	2	2	-2,00
Bezohledný	0	0	1	2	-1,00
Nenápadný	0	0	0	1	0,00
Feťák	0	0	0	2	-2,00
Nezaměstnaný	0	0	1	3	-1,00
Nezodpovědný	0	0	0	3	-1,33
Hloupý	0	0	2	2	-1,00
Rom	0	0	0	4	0,00
V nouzi	0	0	0	3	-0,67
Nemorální	0	0	0	2	-1,00
Snížená inteligence	0	1	0	3	-1,33
Bezdomovec	0	0	0	3	-1,33
Bez rodinného zázemí	0	0	0	1	-1,00
Nepřízpůsobivý	0	0	0	1	-1,00

Tabulka č. 7 – Obsahy stereotypů vaříče omamných látek v souvislosti se zkušeností o osobou kriminálně odsouzenou

Uvedte, prosím, jestli jste byl v minulosti trestaný Vy nebo někdo z Vašich blízkých.					
	Ano, já	Ano, já i někdo z mé rodiny	Já ne, ale někdo z mých blízkých	Ani já, ani nikdo z mých blízkých	
	Počet	Počet	Počet	Počet	Valence
Závislý	7	3	10	28	-2,00
Feťák	0	0	2	14	-2,00
Nezodpovědný	0	1	1	2	-1,33
Narkoman	0	0	0	4	-2,00
Chemik	0	0	1	1	0,00
Na peníze	0	0	0	3	-1,00
Zručný	0	0	1	1	2,00
Bez morálky	0	0	0	2	-1,67
Bezohledný	0	0	0	1	-1,00
Chamtivý	0	0	1	1	-1,33
Zoufalý	1	0	0	3	-1,00
Bez budoucnosti	0	0	2	0	-1,33
Lhostejný	1	0	0	0	-1,00
Hloupý	0	0	0	2	-1,00
Neupravený	0	0	0	2	-1,00
Sociálně vyloučený	0	0	0	3	-2,00
Nemorální	0	0	0	3	-1,00
Asociální	0	0	0	2	-1,00
Dealer	0	0	0	4	-2,00
Mimo realitu	0	0	0	1	-1,00

Tabulka č. 8 – Obsahy stereotypů kuplíře v souvislosti se zkušeností o osobou kriminálně odsouzenou

	Uveďte, prosím, jestli jste byl v minulosti trestaný Vy nebo někdo z Vašich blízkých.				
	Ano, já	Ano, já i někdo z mé rodiny	Já ne, ale někdo z mých blízkých	Ani já, ani nikdo z mých blízkých	
	Počet	Počet	Počet	Počet	Valence
Bez morálky	0	1	0	9	-1,67
Agresivní	0	0	2	3	-2,00
Arogantní	0	0	2	6	-2,00
Násilný	0	0	1	6	-2,00
Nemorální	0	0	0	4	-1,00
Chamtivý	0	1	1	4	-1,33
Bezcharakterní	0	0	1	5	-2,00
Bezohledný	0	0	1	2	-1,00
Na peníze	1	0	2	1	-1,00
Dominantní	0	0	2	2	-1,00
Zlý	0	1	0	3	-2,00
Manipulativní	0	0	1	2	-2,00
Egoista	0	0	0	1	-1,33
Mocenský	1	0	0	2	-2,00
Líný	1	0	0	1	-1,00
Sobec	0	1	1	3	-2,00
Potřeba moci	0	0	1	3	-2,00
Bez úcty	0	0	1	2	-1,00
Bezcitný	0	0	0	3	-2,00
Pomstychtivý	0	0	1	1	-2,00

Tabulka č. 9 – Obsahy stereotypů vraha v souvislosti se zkušeností o osobou kriminálně odsouzenou

Uvedte, prosím, jestli jste byl v minulosti trestaný Vy nebo někdo z Vašich blízkých.					
	Ano, já	Ano, já i někdo z mé rodiny	Já ne, ale někdo z mých blízkých	Ani já, ani nikdo z mých blízkých	
	Počet	Počet	Počet	Počet	Valence
Agresivní	2	1	3	13	-2,00
Násilný	0	0	1	9	-2,00
Zlý	0	0	1	5	-2,00
Duševně nemocný	1	0	1	5	-1,00
Impulzivní	0	0	0	3	-1,67
Emočně nestabilní	0	1	4	1	-1,00
Psychická porucha	0	0	2	3	-1,67
Afektovaný	1	0	0	3	-1,67
Bez sebekázně	0	1	1	2	-1,00
Bezcitný	0	0	1	3	-2,00
Nebezpečný	1	0	1	5	-2,00
Zoufalý	0	0	0	6	-1,00
Nemorální	0	1	0	2	-1,00
Pomstychtivý	0	0	0	3	-2,00
Žárlivý	1	0	0	2	-1,00
Psychopat	1	1	0	2	-2,00
Chladnokrevný	1	0	2	1	-2,00
Nenávistný	0	1	0	1	-2,00
Závislý	1	0	0	2	-1,33
Cholerik	0	0	1	0	-1,33

Tabulka č. 10 – Obsahy nejčastějších stereotypů uvedených v souvislosti s kriminálně odsouzenými osobami

	Počet
Závislý	104
Agresivní	82
Násilný	47
Nemorální	46
Zoufalý	44
Bez morálky	44
Bezohledný	42
Zlý	41
Chamtivý	36
Feťák	34
Arogantní	34
Líný	33
Nevím	32
Sobec	31
Nezodpovědný	30
Nevzdělaný	28
Na peníze	28
Lhostejný	27
Hloupý	26
Nebezpečný	24

Tabulka č. 11 – Vysvětlení chování odsouzených mužů v činu kapesní krádeže

	Počet
Potřeba zisku	36
Snadné a rychlé obohacení se	28
Lenost	19
Zoufalství	15
Výchova	14
Uživatel návykových látek	8
Sociální podpora okolí	7
Zábava	7
Uškození jinému	7
Nedostatek vlastních finančních prostředků	7

Tabulka č. 12 – Vysvětlení chování odsouzených mužů v činu vaření omamných látek

	Počet
Uživatel návykových látek	67
Potřeba zisku	36
Snadné a rychlé obohacení se	34
Obživa	8
Sociální podpora okolí	6
Nedostatek morálních zásad	5
Mimo vnímání reality	5
Lenost	4
Zoufalství	3
Neumím vysvětlit	3

Tabulka č. 13 – Vysvětlení chování odsouzených mužů v činu kuplířství

	Počet
Potřeba moc	38
Snadné a rychlé obohacení se	31
Potřeba zisku	27
Nedostatek morálních zásad	17
Lenost	12
Psychická labilita	8
Nedostatek úcty k ženám	8
Výchova	7
Neschopnost	6
Manipulace	5

Tabulka č. 14 – Vysvětlení chování odsouzených mužů v činu vraždy

	Počet
Impulzivita	49
Psychická labilita	25
Touha po pomstě	15
Řešení problémů	14
Zoufalství	13
Agrese	12
Nedostatek morálních zásad	11
Neumím vysvětlit	8
Nestabilní psychický stav	4
Arogance	3
Stres	3
Mimo vnímání reality	3

Tabulka č. 15 – Vliv vzniku stereotypů

	Počet
Masová média	83
Filmové zpracování	17
Edukace	14
Mínění společnosti	21
Osobní zkušenost	48
Masová média	83

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Markéta Jančovičová

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie

Název práce: Obsah stereotypů kriminálně odsouzených mužů obyvateli České republiky

Počet stran (bez příloh): 75 stran

Celkový počet stran příloh: 13 stran

Počet titulů české literatury a pramenů: 12 titulů

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 47 titulů

Počet internetových odkazů: 19 odkazů

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Janotková

Rok dokončení práce: 2020

Evidenční list knihovny

Souhlasím s tím, aby má bakalářská/diplomová práce byla využívána ke studijním účelům.

V Praze, dne: ....

Uživatelé potvrzují svým podpisem, že pokud tuto bakalářskou/diplomovou práci využijí ve své práci, uvedou ji v seznamu literatury a budou ji řádně citovat jako jakýkoliv jiný pramen:

Jména, příjmení	Adresa	Datum	Podpis

**Posudek vedoucí diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: Bc. Markéta Jančovičová

Obor studia: Psychologie

Název práce: Obsah stereotypů kriminálně odsouzených mužů obyvateli České republiky

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Janotková

Technické parametry práce:

Počet stran (bez příloh): 75

Celkový počet stran příloh: 13

Počet titulů české literatury a pramenů: 12

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 47

Počet internetových odkazů: 19

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešení problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol
Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Uveďte, které výsledky bylo pro vás překvapivé?
V práci uvádíte různé návrhy dalšího výzkumného směřování. Zajímalo by mě, jestli se analýze objevilo jiné psychologické téma a stálo by za výzkumnou pozornost
Které teorie a výzkum vás nejvíc ovlivnilo a čím?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka diplomová práce se věnovala tématu: „Obsah stereotypů kriminálně odsouzených mužů obyvateli České republiky, se zaměřením na rozdíl uvedených atributů osobami se zkušeností a bez zkušeností s osobou kriminálně odsouzenou.

V teoretické části práce jsou zpracovány důležité kruhy k danému tématu. Na začátku jsou jasně vymezeny a definovány nosní teoretická hlediska jak z oblasti postojů, předsudků a stereotypů, také tématu stigma. Dále pak autorka obeznamuje se systémem vězeňství v ČR počínajíc terminologií, tak důležitými tématy jako vliv uvěznění na psychiku odsouzeného a typologii odsouzených. Oceňuji, jak jsou do teorie zapracovány informace z výzkumů v daných oblastech. Je zjevné kvalitní práci s odbornou literaturou a pak následné zpracování s vlastní invencí. Text je poutavý a čtivý.

Výzkumná část je zpracovaná s jasně zacíleným a strukturovaným metodologickým záměrem. Autorka v úvodu uvádí teoretickou hypotézu k tématu, kterou si vytvořila na základě teorie stereotypů Allport (2004). Oceňuji, že při studiu a přípravě řešerše výzkumů pak přemýšlí v souvislostech a k hlavní teoretické hypotézy zakomponovala další podněty dalších autorů v oblasti stereotypů, jak z teorie, tak výzkumů: Hnilica (2010), Hayes (2013). D. Katz a K. Braly (1933) ,(Esses, Zanna, 1995). V. Francová v knize K. Hnilici (Hnilica, 2018). A na základě všech prozkoumaných teorií a pohledů si vytvořila hypotézy, které vycházejí z předpokladu, že si lidé vytvářejí stereotypy na z různých příčin.

Před samotným výzkumem byl realizován předvýzkum, kde se testoval vlastní dotazník, zjišťovala položková reliabilita. Také je jednalo o ověření a nalezení nejlepší variant pro samotný výzkum.

Výzkumu se zúčastnilo 184 respondentů, z toho 117 žen a 67 mužů. Jako vhodně vybraná metoda byla pro analýzu dat byla použita kvantitativní obsahová analýza., metoda otevřeného a selektivního kódování. Všechny odpovědi pak byly přepsány do MS Excel 2010. Tyto hodnoty pak byly v spolupráci se statistikem zpracovány v programu SPSS.

Velmi oceňuji, jak autorka pracuje s analýzou výsledků a také dále v rámci diskuse. Kde se věnuje výzkumným otázkám a hypotézám v samostatných diskusích. Přínos vnímám ve způsobu interpretace a propojení výsledků z teorií. Také v limitech výzkumu je patrný náhled a také návrhy dalších výzkumných směřování v oblasti sociální psychologie.

Z pohledu vedoucí práce vnímám spolupráci velmi kladně. V rámci konzultací probíhali diskuse nad vhodným metodologickým projektem, pak příprava dotazníků, předvýzkumů a pak samotného výzkumu. Autorka přinášela své vlastní podněty, moje návrhy a podněty zakomponovala. V mnoha ohledech byla patrná samostatnost, také kritický náhled a otevřenou mysl.

Celkově hodnotím DP jako velmi zdařilou a přínosnou a výsledky výzkumu bych podpořila publikovat.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: 1

Datum, podpis: 2.9.2020

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized 'N' followed by a smaller 'u' and a vertical line extending downwards.

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Markéta Jančovičová

Obor studia: Psychologie

Název práce: Obsah stereotypů kriminálně odsouzených mužů obyvateli České republiky

Vedoucí/oponent* práce: Mgr. Ing. Eva Dubovská, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 75

Počet stránek příloh: 13

Počet titulů v seznamu literatury: 78

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Proč jste se rozhodli právě pro tyto čtyři typy trestní činnosti a zvažovali jste případně nějaké další?

Je něco, co Vás při provedení Vašeho výzkumu překvapilo?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Teoretická část práce se věnuje problematice postojů, stereotypů a předsudků, dále pak systému vězení v ČR a typologii odsouzených. Teoretická část je zpracována kvalitně a autorka zdatně pracuje s odbornou literaturou, ale možná i vlivem překládání z cizího jazyka je vyjadřování místy krkolomné až nesrozumitelné (např. „Jedinec, který není schopen vysvětlit si proč by měl zastávat chování, ke kterému je veden, není ani možné, aby ho produkoval“ (s.6) anebo „Díky možnosti povinnosti odpovědět na všechny potřebné otázky nedošlo k nezodpovězení žádné otázky, která měla být vyplněna.“ (s 31). Celkově by textu prospěla stylistická jazyková korektura.

Praktická část práce prezentuje propracovaný výzkum stereotypů čtyř vybraných typů odsouzených (zloděj, vaříč drog, kuplíř, vrah). Metoda je popsána srozumitelně, výsledky jsou prezentovány přehledně. Oceňuji podrobný popis obsahové analýzy a rozsáhlé interpretace jednotlivých kategorií výsledků, jako i vyčerpávající diskusi ohledně všech výsledků a limitů výzkumu. Celkově se jedná o nadprůměrnou práci.

Silné stránky:

- Zajímavé téma
- Většinou dobrá práce s textem a s literaturou
- Je vidět snaha o pečlivou analýzu a interpretaci
- Vyčerpávající diskuse

Slabé stránky:

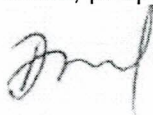
- stylistika
- v přílohách chybí vzor dotazníku

Doporučení k obhajobě: doporučuji/~~nedoporučuji~~*

Navrhovaná klasifikace:

Výborný

Datum, podpis:

* nehodící se, škrtněte